

Politike prema ratnim veteranima u Hrvatskoj u komparativnoj perspektivi

---

Galović, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2025

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:371174>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Ivana Galović

POLITIKE PREMA RATNIM VETERANIMA U
HRVATSKOJ U KOMPARATIVNOJ PERSPEKTIVI

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2025.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Diplomski studij Socijalne politike

Ivana Galović

POLITIKE PREMA RATNIM VETERANIMA U
HRVATSKOJ U KOMPARATIVNOJ PERSPEKTIVI

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Ivana Dobrotić

Zagreb, 2025.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. HRVATSKI BRANITELJI IZ DOMOVINSKOG RATA I VETERANI U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	4
2.1. <i>Hrvatski branitelji iz Domovinskog rata</i>	4
2.1.1. Zakonodavni okvir i prava hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata ..	7
2.1.2. Provedba i korištenje prava hrvatskih branitelja.....	12
2.2. <i>Pripadnici Oružanih snaga Republike Hrvatske</i>	24
2.3. <i>Ostale kategorije ratnih i vojnih sudionika u Hrvatskoj</i>	27
3. RATNI VETERANI U EUROPSKOM KONTEKSTU	30
3.1. <i>Njemačka – od zaborava do priznavanja prava ratnih veterana</i>	30
3.1.1. Počeci politika prema ratnim veteranima u Njemačkoj.....	31
3.2. <i>Ujedinjeno Kraljevstvo – duga tradicija veterana i njihovih prava</i>	33
3.2.1. Podrška pri odlasku iz službe.....	34
3.2.2. Mirovinska prava veterana u Ujedinjenom Kraljevstvu	35
4. KOMPARATIVNI PREGLED POLITIKA PREMA RATNIM VETERANIMA: HRVATSKA, NJEMAČKA I UJEDINJENO KRALJEVSTVO	37
4.1. <i>Status veterana i društvena integracija</i>	38
4.2. <i>Prava iz mirovinskog sustava i dodatne naknade</i>	39
4.3. <i>Prava iz područja zdravlja i zdravstvene zaštite</i>	41
4.4. <i>Prava na osnovi oštećenja organizma</i>	42
4.5. <i>Prava za članove obitelji nakon smrti veterana</i>	43
4.6. <i>Prava iz područja zapošljavanja i obrazovanja</i>	45
4.7. <i>Prava iz područja stanovanja</i>	47
5. ZAKLJUČAK.....	49
Popis tablica.....	52
Popis grafikona	53
Literatura.....	54

POLITIKE PREMA RATNIM VETERANIMA U HRVATSKOJ U KOMPARATIVNOJ ANALIZI

Sažetak:

Rad se bavi socijalnim pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata, pripadnika oružanih snaga Republike Hrvatske te veterana iz Drugog svjetskog rata, usmjeravajući se na opseg njihovih prava. Opisuju se potrebe hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata te njihova prava koja su proizašla iz zakonodavnog okvira Republike Hrvatske. Hrvatski sustav prava za branitelje iz Domovinskog rata vrlo je sveobuhvatan i obilježen velikim brojem različitih prava iz mnogih područja života. Prikazuju se i podaci o provedbi mjera usmjerenih braniteljima te podaci o korištenju prava koja su braniteljima dostupna. Prava hrvatskih branitelja rad također stavlja u komparativni kontekst, dajući pregled veteranskih politika u Njemačkoj i Ujedinjenom Kraljevstvu i ističući njihove posebnosti. Njemačku obilježava integriranost veteranskih politika u opće sustave u državi, dok se Ujedinjeno Kraljevstvo, uz podršku državne vlasti, prilično oslanja na neprofitni sektor i humanitarne organizacije. Navode se mjere i prava iz područja mirovinskog sustava, zdravstvenog osiguranja i zaštite, prava na osnovi oštećenja organizma i smrti člana obitelji, prava iz područja zapošljavanja i obrazovanja te stanovanja. Istaknute mjere, u Hrvatskoj, Njemačkoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, međusobno se uspoređuju kako bi se pronašle univerzalnosti, razlike i posebnosti u pristupima prema braniteljima iz Domovinskog rata, odnosno veteranima općenito.

Ključne riječi: hrvatski branitelji, ratni veterani, Hrvatska, Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo

POLICIES TOWARDS WAR VETERANS IN A COMPARATIVE PERSPECTIVE

Abstract:

The study examines the social rights of Croatian Homeland War veterans, members of the Armed Forces of the Republic of Croatia, and Second World War veterans, focusing on the scope of their rights. It describes the needs of Croatian Homeland War veterans and the rights derived from the legislative framework of the Republic of Croatia. The Croatian system of veterans' rights is highly comprehensive, encompassing a wide range of entitlements across various aspects of life. The study also presents data on the implementation of measures aimed at veterans, as well as information on the utilization of available rights. It places the rights of Croatian veterans in a comparative context, providing an overview of veterans' policies in Germany and the United Kingdom while highlighting their specific characteristics. Germany is characterized by the integration of veterans' policies within the country's general social systems, whereas the United Kingdom, with state support, relies significantly on the non-profit sector and humanitarian organizations. The study examines measures and rights related to the pension system, healthcare and protection, disability and survivors' benefits, as well as employment, education, and housing rights. The highlighted measures in Croatia, Germany, and the United Kingdom are compared to identify universalities, differences, and specific approaches in addressing the needs of Homeland War veterans and veterans in general.

Key words: Homeland War veterans, War veterans, Croatia, Germany, United Kingdom

Izjava o izvornosti

Ja, Ivana Galović, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ivana Galović, v.r.

Datum: 19.02.2025.

1. UVOD

Pojam veteran dolazi od latinskog izraza *veteranus*, koji označava starog isluženog vojnika i ratnika, a u starom Rimu odnosio se na vojnika koji je bio dvadeset godina u službi.¹ Žunec (2006; prema Dobrotić, 2008) navodi da pojam veterana ne označava vojnika u smislu pripadnika neke vojske već osobu koja je kao vojnik sudjelovala u ratu. Cameron (2023) ističe razliku između aktivnih pripadnika oružanih snaga i veterana te sugerira da su veterani zasebna skupina u odnosu na aktivne pripadnike vojske. Utvrđeno je da veterani posjeduju jedinstvene kulturne karakteristike koje ih razlikuju od aktivnih službenika te naglašava važnost prikladnih operativnih definicija veterana kako bi se poboljšalo razumijevanje njihovih potreba i adekvatnih intervencija (Cameron, 2023). U starom Rimu veterani su imali aktivnu ulogu jer su bili uključeni u kolonizaciju i izgradnju te su doprinosili širenju Carstva, a nakon završetka vojne službe uživali su visok društveni status i povlastice poput dodjele zemljišta, novca i građanskih prava te su bili oslobođeni od plaćanja poreza (Begić i sur, 2008). Jacob i Karner (2020) ističu da veterani kao bivši sudionici oružanih sukoba igraju važnu ulogu u oblikovanju društvenih i političkih struktura svojih zajednica i da njihovo interdisciplinarno proučavanje omogućava dublje razumijevanje posljedica rata na društvo te veterana kao bivših vojnika s jedne strane kao i aktivnih sudionika u izgradnji poslijeratnih društava. Slijedom toga, ne iznenađuje da zemlje daju poseban status upravo ratnim veteranima, a koji često uključuje i pristup različitim socijalnim pravima. Isto je i u Hrvatskoj, koja osigurava niz socijalnih prava za branitelje iz Domovinskog rata (Dobrotić, 2008), a u manjoj mjeri i za pripadnike Oružanih snaga Republike Hrvatske te veterane iz Drugog svjetskog rata.

Upravo je pristup socijalnim pravima branitelja i općenito ratnih veterana u središtu ovog rada. Rad se bavi temom hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i ratnih vojnih veterana u širem smislu, odnosno javnim politikama usmjerenima prema njihovim pravima. Rad se temelji na pregledu znanstvene literature, zakonskih akata te propisa državnih i javnih tijela i stavlja prava hrvatskih branitelja i ratnih veterana

---

¹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2013. – 2025. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/veteran>

u komparativni kontekst, uspoređujući ih s pravima veterana u Njemačkoj i Ujedinjenom Kraljevstvu. Nakon konceptualizacije pojma veterana i pojašnjenja konteksta teme u uvodnom dijelu, u drugom poglavlju su u fokusu politike prema ratnim veteranima u Republici Hrvatskoj i to s posebnim naglaskom na hrvatske branitelje iz Domovinskog rata, njihovu ulogu i status u društvu te zakonska prava i provedbu mjera koje iz njih proizlaze. Uz branitelje, dio poglavlja je posvećen i specifičnim pravima djelatnika Oružanih snaga Republike Hrvatske. Iako u smislu poimanja u Hrvatskoj, aktivni vojnici koji nisu sudjelovali u ratu nisu veterani, specifičnost njihova djelovanja te određena prava usporediva su s pravima veterana u nekim drugim zemljama, koje u svojim definicijama veterana ipak uključuju i aktivne djelatnike oružanih snaga. Posljednji dio prvog poglavlja kratko će se osvrnuti na prava veterana iz Drugog svjetskog rata i poraća te ostale umirovljene vojne djelatnike koji imaju određena prava temeljem posebnih propisa u Hrvatskoj. Nakon pregleda prava u Hrvatskoj, sljedeći dio rada odnosi se na politike prema ratnim veteranima u širem europskom kontekstu i to u dvije odabrane zemlje: Njemačkoj i Ujedinjenom Kraljevstvu. Riječ je o velikim državama koje imaju jak utjecaj na društvo u Europi, dugotrajne vojne tradicije i mnogo bivših i sadašnjih pripadnika oružanih snaga, no sasvim različita iskustva u povijesti i pristupe prema ratnim veteranima (*The Royal British Legion*, 2024; Haupt, 2024). Za obje države kratko se opisuje povijesni kontekst oružanih snaga te potom aktualno stanje socijalnih prava veterana s isticanjem relevantnog zakonodavnog okvira.

Središnji dio rada je komparativni pregled prava ratnih veterana Hrvatske, Njemačke i Ujedinjenog Kraljevstva i to u sedam različitih područja. Prilikom analize politika usporedit će se sličnosti i razlike u pristupima pojedinih država prema veteranima. Cilj je razumjeti sveukupni kontekst te univerzalnost određenih mjera za ratne veterane. Naime, Njemačka i Velika Britanija pripadaju različitim socijalnim režimima, Njemačka konzervativno-korporativnom koji podrazumijeva širu intervenciju države u socijalna prava, a Ujedinjeno Kraljevstvo liberalnom režimu koji obilježava manji opseg te veća ciljanost socijalnih prava (Esping-Andersen, 1990). Hrvatsku karakterizira hibridni režim koji ima obilježja kontinentalnog modela socijalnog osiguranja, komunističkog nasljeđa, utjecaj privatizacije i klijentelizma te je uglavnom usredotočen na pasivni model socijalnih davanja, s

ograničenim socijalnim uslugama (Tomurad i sur., 2023). U završnom dijelu iznose se glavni zaključci rada.

2. HRVATSKI BRANITELJI IZ DOMOVINSKOG RATA I VETERANI U REPUBLICI HRVATSKOJ

U hrvatskom zakonodavstvu ne postoji eksplicitan pojam ratnih veterana. Kada kažemo veterani uglavnom se misli isključivo na hrvatske branitelje iz Domovinskog rata, budući da oni zauzimaju posebno mjesto u društvu, zbog svoje uloge i zasluga u nastanku suverene Hrvatske. Uz branitelje iz Domovinskog rata, veteranima u širem smislu možemo smatrati i djelatnike Oružanih snaga Republike Hrvatske, koji nisu nužno bili sudionici Domovinskog rata, već su nakon završetka Domovinskog rata služili u oružanim snagama. Hrvatski vojnici nisu zakonski definirani kao veterani (Zakon o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske, NN 14/24) a ni u društvu nije oko njih razvijena veteranska kultura, kao što je to slučaj u drugim zemljama s dužom tradicijom ratovanja (npr. *The Royal British Legion*, 2024a). No, u ovom će se radu njihova prava razmatrati kontekstu politika prema ratnim veteranima. Prava vojnika uglavnom su podjednaka, kao i prava opće populacije u Hrvatskoj, osim u slučaju posebnih okolnosti kao što su stradavanje, pogibija i služba u otežanim uvjetima, a što je regulirano Zakonom o službi u oružanim snagama Republike Hrvatske (NN, 14/24) i Zakonom o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN, 98/19). U ratne veterane možemo svrstati i ostale skupine koje imaju zaštićena prava proizašla iz okolnosti sudjelovanja u Drugom svjetskom ratu i poraću te vojne osobe iz Jugoslavenske narodne armije (Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, NN 98/19).

2.1. Hrvatski branitelji iz Domovinskog rata

Hrvatska je u Domovinskom ratu pretrpjela opsežne posljedice - u kojem je, prema nekim procjenama izgubljeno više od 21 000 života (Tuličić i Marić, 2018). Još uvijek postoji 1 783 neriješenih slučajeva iz Domovinskog rata, od čega je nepoznata sudbina 1 393 osoba². Temeljem Zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji (NN, 156/23) branitelji su osobe koje su organizirano sudjelovale u obrani suvereniteta, neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti Hrvatske u Domovinskom ratu i to kao pripadnici Oružanih snaga Republike

---

² Ministarstvo hrvatskih branitelja. *Nestale osobe u Domovinskom ratu*. Dostupno na: <https://branitelji.gov.hr/mjere-14/nestale-osobe/nestale-osobe-u-domovinskom-ratu-834/834>

Hrvatske ili, pod određenim uvjetima, kao pripadnici naoružanih odreda Narodne zaštite.

Šućur i suradnici (2017) naveli su 2017. godine da je u Registru branitelja bilo evidentirano ukupno 504 662 branitelja koji su sudjelovali u obrani Hrvatske, dok je prema popisu stanovništva iz 2011. godine živih branitelja bilo 419 922, što je činilo oko 10% stanovništva. Prema Godišnjem izvješću o provedbi Provedbenog programa za 2023. godinu (Ministarstvo hrvatskih branitelja, 2024) navedeno je da je na dan 31. prosinca 2023. godine broj živih hrvatskih branitelja bio 415 371, među kojima je 56 733 hrvatskih ratnih vojnih invalida, a prosječna dob im je blizu 61 godina. Podaci na dan 1. srpnja 2024. godine su ponovo drugačiji od dosadašnjih informacija i pokazuju kako je sveukupno 517 143 branitelja u Registru hrvatskih branitelja, od čega je živućih 412 867³. Postavlja se pitanje kako to da ukupan broj hrvatskih branitelja i dalje raste, a od završetka Domovinskog rata je prošlo skoro trideset godina. Begić i suradnici (2008) navode da je razlog u činjenici kako je definicija branitelja vrlo inkluzivna i da je za status branitelja u nekim slučajevima bilo dovoljno i samo 30 dana sudjelovanja u ratu, a mnoge zakonske izmjene s vremenom su utjecale na obuhvat osoba koje su ostvarivale pravo na status branitelja, pa tako i osobe koje nisu bile uključene u neposredna borbena djelovanja. Iz Izvješća pučke pravobraniteljice za 2023. godinu (Pučka pravobraniteljica, 2024) vidljivo je da postoji još znatan broj neriješenih zahtjeva za priznavanje statusa hrvatskog branitelja, a neki od njih završe i na drugostupanjskom tijelu zbog raznih sporova.

S obzirom na iznimni značaj Domovinskog rata i prekretnicu koju je donio za budućnost Hrvatske, hrvatski branitelji često su percipirani kao junaci koju zaslužuju čast te poseban status i razne povlastice zbog svojih zasluga u stvaranju moderne države. No, nakon završetka rata branitelje je dočekala nezaposlenost, problemi s egzistencijom i prepuštenost sebi te su tražili svoja prava i brigu od strane države, s obzirom na žrtvu koju su podnijeli (Begić i sur., 2008). Pojavili su se razni izazovi i problemi u pojedinim aspektima života hrvatskih branitelja, na koje su nadležna državna tijela nastojala odgovoriti uvođenjem raznih prava za hrvatske branitelje. Dolenc (2017) ističe kako su se od sredine devedesetih godina prošlog stoljeća

---

³ Dopis Ministarstva hrvatskih branitelja od 17. srpnja 2024. – dokument u posjedu autorice

branitelji počeli udruživati u veteranske udruge koje su imale veliku moć i politički utjecaj na državnu vlast predvođenu Hrvatskom demokratskom zajednicom (HDZ) te su uspostavile sveobuhvatnu strukturu prava za branitelje.

U početku su prava branitelja bila u nadležnosti Ministarstva rada i socijalne skrbi te Ministarstva obrane, a 1997. godine osnovano je Ministarstvo hrvatskih branitelja, što je bio jedan od zahtjeva veteranskih udruga (Begić i sur., 2008). Broj i raznovrsnost zakonskih prava za branitelje u Hrvatskoj je vrlo velik, a prema istraživanju Ferenčak i suradnika (2023: prema Begić i sur., 2008) utvrđeno je da je po broju prava i povlastica za veterane i stradalnike, Hrvatska u svjetskom vrhu. Također je, uz Južnu Koreju i SAD, jedina država koja ima posebno ministarstvo za branitelje. Begić i suradnici (2008) ističu da su svjetske financijske institucije kritizirale Hrvatsku zbog širine i previsokih troškova prava branitelja i ratnih vojnih invalida iz Domovinskog rata, a građani su negodovali zbog prava branitelja koja su njima izravno radila štetu, poput povlaštenog upisa djece branitelja na fakultete u okviru kvota u koje ulaze i drugi studenti.

Hrvatski branitelji imaju visoki socijalni i politički kapital u društvu, što potvrđuje činjenica da političari koji su na vlasti često koriste medijski prostor kako bi njihove izazove unijeli u političke rasprave (Balabanić i sur., 2022). Balabanić i suradnici (2022) ističu da se u medijima i u publikacijama branitelji često shvaćaju kao branitelji općenito, kao jedna homogena skupina te se na taj način zanemaruju specifični problemi unutar braniteljske populacije, čime se otežava prepoznavanje i rješavanje konkretnih problema. Branitelji se suočavaju s raznim poteškoćama, poput siromaštva, socijalne marginalizacije, nezaposlenosti, neriješenih stambenih potreba te zdravstvenih tegoba, uključujući posttraumatski stresni poremećaj (PTSP) (Tuličić i Marić, 2018). Također, kod branitelja su zabilježene visoke stope samoubojstava u usporedbi s ostatkom stanovništva, što dodatno ukazuje na osjetljivost braniteljske zajednice na psihosocijalne poteškoće (Tuličić i Marić, 2018). Kao ključne probleme hrvatskih branitelja, Tuličić i Marić (2018) ističu socijalnu isključenost koja se odražava u nezaposlenosti, neriješenim stambenim pitanjima i siromaštvu, zdravstvene probleme kao što su PTSP, oštećenje raznih organa i organskih sustava, kronične bolesti te nedostatak sustavne skrbi.

Pavić (2022) povezuje aktivnost hrvatskih branitelja tijekom pandemije COVID-19 i potresa u Zagrebu i Banovini 2020. godine s osobnim rastom zbog pružanja pomoći drugima u potrebi (Pavić, 2022). Branitelji su drugima pomagali kroz organizaciju, prikupljanje pomoći i prijevoz, fizičkim radovima i popravcima, pripremom obroka i psihološkom podrškom, a to sve je utjecalo na povećanje osjećaja vlastite vrijednosti, otkrivanje svojih snaga i mogućnosti, osjećaj pripadnosti i zajedništva te zaboravljanje vlastitih problema zbog pomaganja drugima (Pavić, 2022). Istaknuta je važnost uključivanja branitelja u društveni život koji se ne temelji samo na povremenom i ograničenom djelovanju u sklopu pojedinih udruga nego i u redovite i kontinuirane aktivnosti (Pavić, 2022). Da bi se branitelji uspješno integrirali u društvo, vrlo je važno da posjeduju vještine koje će ih učiniti konkurentnima na tržištu rada, a mjere koje su usmjerene na zapošljavanje ključne su za njihovu uspješnu reintegraciju (Dobrotić, 2008). Miletić i Pokos (2022) zaključili su da su branitelji uglavnom zadovoljni korištenjem mjera zapošljavanja i samozapošljavanja, ali da postoji potreba za boljom informiranošću i dostupnosti programa zapošljavanja braniteljske populacije te za kontinuiranom podrškom pri integraciji na tržište rada.

2.1.1. Zakonodavni okvir i prava hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata

U **Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. godine** (Nacionalna razvojna strategija RH, NN 13/21) navedena je važnost zaštite dostojanstva hrvatskih branitelja i njihovih obitelji te se predviđaju mjere koje bi unaprijedile njihov položaj. Ističe se unaprjeđenje sustava i infrastrukture za pružanje psihosocijalne i zdravstvene skrbi, socijalno uključivanje, zapošljavanje i konkurentnost na tržištu rada te ulaganje u stambeno zbrinjavanje (Nacionalna razvojna strategija RH, NN 13/21). Uz navedena područja brige o samim braniteljima i članovima njihovih obitelji, u Nacionalnoj razvojnoj strategiji (NN, 13/21) kao prioriteti su navedeni rad na rješavanju slučajeva nestalih osoba u Domovinskom ratu te promicanje i očuvanje vrijednosti i digniteta Domovinskog rata i hrvatskih branitelja.

Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji (NN, 156/23) najznačajniji je pravni akt koji uređuje prava hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata. Cilj zakona je osigurati dostojanstvo i priznanje

zasluga hrvatskih branitelja, poštovanje njihove žrtve te omogućiti socijalnu sigurnost i integraciju u društvo (ZOHBDR, NN 156/23). Zakon obuhvaća niz socijalnih prava iz područja zdravstvene zaštite, mirovinskog osiguranja, prava na osnovi oštećenja organizma, zbog gubitka ili nestanka člana obitelji, pravo na stambeno zbrinjavanje i zapošljavanje, razne novčane naknade i potpore te ostala prava iz raznih područja života. Posebna pažnja posvećuje se ratnim stradalnicima, obiteljima poginulih i nestalih, te ratnim vojnim invalidima. Temeljem Zakona (ZOHBDR, NN 156/23) članovi obitelji smrtno stradalih i nestalih osoba koje su po analogu državnih tijela sudjelovale u obrani Hrvatske imaju pravo na obiteljske invalidnine ili na novčane naknade obiteljske invalidnine, a osobe koje su ranjene pri obavljanju dužnosti u obrani Hrvatske ili u zatočeništvu imaju pravo na osobnu invalidninu, posebni doplatak te doplatak za njegu i pomoć druge osobe, kao i ortopedski doplatak i naknadnu putnih troškova u vezi ostvarenja prava.

Hrvatski državljani koji su bili pripadnici borbenog sektora Hrvatskog vijeća obrane (HVO) također imaju određena prava kao sudionici Domovinskog rata. Pripadnici HVO-a i članovi njihove obitelji ostvaruju prava prema Ugovoru između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine o suradnji na području prava stradalnika rata u Bosni i Hercegovini (ZOHBDR, NN 156/23). Prava koja su korisnicima zajamčena temeljem Ugovora odnose se na mirovine i povećanje mirovinskog staža, pravo na zdravstvenu zaštitu i medicinsku rehabilitaciju, stambeno zbrinjavanje, potpore pri zapošljavanju te razne novčane potpore (ZOHBDR, NN 156/23).

U nastavku se nalaze tablični podaci o pravima i korisnicima istih (Tablica 2.1), temeljem Zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji (NN 156/23). Navedena prava se odnose hrvatske branitelje iz Domovinskog rata i članove njihove uže i šire obitelji te hrvatske ratne vojne invalide i članove njihovih obitelji. Možemo vidjeti da se radi o širokom spektru prava koja ulaze u sva područja života.

Tablica 2.1

Prava temeljem Zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji

Područje prava	Vrsta prava	Korisnici prava
Prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja (OZO)	<ul style="list-style-type: none"> – Status osiguranika u obveznom zdravstvenom osiguranju – Prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja iz OZO 	Hrvatski branitelji iz Domovinskog rata
		Članovi uže i šire obitelji smrtno stradalog ili nestalog branitelja iz Domovinskog rata
Prava izvan standarda obveznog zdravstvenog osiguranja	<ul style="list-style-type: none"> – Oslobađanje od sudjelovanja u troškovima zdravstvene zaštite – Zdravstvena zaštita izvan standarda prava na zdravstvenu zaštitu iz OZO – Bolnička medicinska rehabilitacija – Ortopedska i druga pomagala – Naknada razlike u cijeni liječenja i lijekova – Korištenje zdravstvene zaštite u inozemstvu 	Članovi uže i šire obitelji smrtno stradalog ili nestalog hrvatskog branitelja dok koriste obiteljsku invalidninu ili naknadu obiteljske invalidnine
		Hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata
		Hrvatski branitelji s određenim oštećenjem organizma
Prava iz mirovinskog osiguranja	<ul style="list-style-type: none"> – Starosna i prijevremena starosna mirovina – Invalidska mirovina – Prava na temelju preostale radne sposobnosti – Obiteljska mirovina – Najniža mirovina – Staž osiguranja i posebni staž 	Hrvatski branitelji iz Domovinskog rata
		Hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata
		Članovi uže i šire obitelji smrtno stradalog hrvatskog branitelja
		Članovi uže obitelji umrlog hrvatskog ratnog vojnog invalida
Pravo na stambeno zbrinjavanje	<ul style="list-style-type: none"> – Dodjela stambenog kredita – Dodjela financijske potpore prilikom kupnje i izgradnje prve nekretnine – Mogućnost kupnje stana ili kuće u državnom vlasništvu – Mogućnost kupnje stana uz obročno otplatu po pristupačnijim uvjetima – Mogućnost javnog najma stanova u vlasništvu RH 	Dragovoljci iz domovinskog rata s oštećenjem organizma
		Članovi uže i šire obitelji smrtno stradalog ili nestalog branitelja iz Domovinskog rata
		Hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata
		Članovi uže obitelji umrlog hrvatskog ratnog vojnog invalida
		Hrvatski branitelji iz Domovinskog rata i članovi njihove obitelji
Prava u svezi s radom	<ul style="list-style-type: none"> – Pravo na prednost pri zapošljavanju – Prava zaposlenih – Fiskalna olakšica za zapošljavanje 	Djeca i članovi obitelji hrvatskih branitelja, smrtno stradalih i nestalih branitelja
		Hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata

		<p>Članovi uže i šire obitelji smrtno stradalog ili nestalog hrvatskog branitelja</p> <p>Dragovoljci Domovinskog rata temeljem duljine sudjelovanja u obrani</p> <p>Hrvatski branitelji iz Domovinskog rata temeljem duljine sudjelovanja u obrani</p> <p>Djeca umrlih dragovoljaca iz Domovinskog rata i ratnih vojnih invalida pod određenim uvjetima</p>
Prava na osnovi gubitka ili nestanka člana obitelji	<ul style="list-style-type: none"> – Obiteljska invalidnina – Povećana obiteljska invalidnina – Uvećana obiteljska invalidnina – Nov. naknada u iznosu obiteljske invalidnine – Nov. naknada u iznosu povećane ob. invalidnine – Nov. naknada u iznosu uvećane ob. invalidnine – Nov. naknada u iznosu obiteljske mirovine – Ob. invalidnina nakon smrti HRVI 	<p>Članovi uže i šire obitelji smrtno stradalog ili nestalog branitelja iz Domovinskog rata</p> <p>Članovi uže i šire obitelji umrlog hrvatskog ratnog vojnog invalida iz Domovinskog rata koji je do smrti koristio doplatak za njegu i pomoć</p>
Prava na osnovi oštećenja organizma	<ul style="list-style-type: none"> – Osobna invalidnina – Posebni doplatak – Doplatak za njegu i pomoć druge osobe – Ortopedski doplatak – Usluge osobe za pružanje njege i pomoći – Pravo na prilagođeni osobni automobil – Naknada troška prilagodbe osobnog automobila 	Hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata (temeljem skupina prema postotku oštećenja organizma)
Ostala prava iz ZOHBDR koja nisu posebno kategorizirana	<ul style="list-style-type: none"> – Naknada za nezaposlene – Doplatak za pripomoć u kući – Jednokratna novčana pomoć – Pravo na doplatak za djecu – Pravo na besplatan topli obrok 	Hrvatski branitelji iz Domovinskog rata

	<ul style="list-style-type: none"> – Pravo na potporu za obrazovanje – Pravo na besplatne udžbenike – Prednost pri smještaju u učeničke i studentske domove – Prednost pri smještaju u ustanove socijalne skrbi 	Djeca hrvatskih branitelja i ratnih vojnih invalida iz Domovinskog rata
	<ul style="list-style-type: none"> – Pravo na psihosocijalnu pomoć – Pravo na pravnu pomoć – Pravo na dodjelu udjela u Fondu hrvatskih branitelja – Pravo na ustupanje dionica 	Djeca umrlih ili nestalih branitelja iz Domovinskog rata
	<ul style="list-style-type: none"> – Prednost pri zakupu poslovnog prostora – Pravo na putne troškove – Oslobađanje od plaćanja naknada za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta 	Članovi uže i šire obitelji smrtno stradalog ili nestalog branitelja iz Domovinskog rata
	<ul style="list-style-type: none"> – Oslobađanje od plaćanja sudskih, upravnih i javnobilježničkih pristojbi 	Dragovoljci iz Domovinskog rata
	<ul style="list-style-type: none"> – Obilježavanje mjesta masovnih grobnica žrtava iz Domovinskog rata 	Djeca dragovoljaca iz Domovinskog rata
	<ul style="list-style-type: none"> – Osiguravanje grobnog mjesta, troškova ukopa uz odavanje vojne počasti i održavanje grobnih mjesta branitelja – Ostale potpore – Pravo na korištenje veteranskih centara i drugih ustanova za pružanje podrške 	Hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata

Izvor: ZOHBDR, NN 156/23

Temeljem **Zakona o zakladi hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji** (NN, 99/18) osnovana je Zaklada s ciljem poboljšanja ekonomskog i materijalnog položaja hrvatskih branitelja i njihovih obitelji (Zakon o Zakladi hrvatskih branitelja, NN 99/18). Zaklada pruža financijsku pomoć za životna osiguranja, podršku obiteljima u nepovoljnijem socioekonomskom položaju, zdravstvenu skrb i liječenje te obrazovanje i stručno osposobljavanje (Zakon o Zakladi hrvatskih branitelja, NN 99/18). Osnivač Zaklade je Republika Hrvatska, a sjedište je u Zagrebu. Zakladi hrvatskih branitelja određena je nadležnost provedbe prava na potporu za obrazovanje temeljem Zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata (NN 156/23: prema Zaklada hrvatskih branitelja, 2025). Prava koja Zaklada pruža nisu zajamčena zakonom nego ovise o sredstvima i djelovanju

same Zaklade. Hrvatski branitelji i članovi njihove obitelji podnose zahtjeve Zakladi, a odluke o dodjeli financijskih sredstava donosi Upravni odbor Zaklade temeljem prijedloga stručnog povjerenstva (Zaklada hrvatskih branitelja, 2025).

Sudjelovanje branitelja u **Fondu hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji** uređuje istoimeni Zakon (NN 99/18). Fond je osnovan radi poboljšanja materijalnog položaja hrvatskih branitelja i njihovih obitelji. Članovi Fonda su hrvatski branitelji iz Domovinskog rata evidentirani kao pripadnici borbenog sektora i članovi obitelji smrtno stradalih ili nestalih hrvatskih branitelja iz borbenog sektora (Zakon o Fondu HBDR, NN 99/18). Braniteljima se dodjeljuju udjeli u fondu prema kriterijima kao što su vrijeme i razdoblje provedeno u borbenim djelovanjima, u zatočeništvu u neprijateljskim logorima i zatvorima, a obitelji smrtno stradalih ili nestalih branitelja dobivaju maksimalne udjele u Fondu (Zakon o Fondu HBDR, NN 99/18). Fondom upravlja odabrano trgovačko društvo (D.D. ili D.O.O.), a članovi Fonda imaju pravo na udjele temeljem kojih sudjeluju u raspodjeli dobiti prema definiranim kriterijima Fonda (Zakon o Fondu HBDR, NN 99/18).

2.1.2. Provedba i korištenje prava hrvatskih branitelja

Ministarstvo hrvatskih branitelja (2024) u izvješću za 2023. godinu navodi da je ukupno utrošilo 39 733 141,90 EUR za provedbu programa koji se sastoji od 16 mjera. Za djelotvornost mjera politika prema ratnim veteranima vrlo je bitna evaluacija njihove provedbe, što u Hrvatskoj uglavnom nije bila praksa (Dobrotić, 2008). Unatoč samom nedostatku evaluacije mjera prema braniteljima, određeni podaci o njihovom korištenju ipak se prikupljaju (npr. podaci o korištenju mjera zapošljavanja, podaci o korištenju preventivnih pregleda i dr., koji će biti prikazani kasnije u ovom poglavlju). U Izvješću pučke pravobraniteljice za 2023. godinu (Pučka pravobraniteljica, 2024), istaknute su pritužbe branitelja zbog (ne)priznavanja statusa hrvatskog branitelja i hrvatskog ratnog vojnog invalida iz Domovinskog rata, na dugotrajnost i način postupka utvrđivanja prava, probleme stambenog zbrinjavanja, neostvarivanje prava prednosti pri zapošljavanju te na tešku socioekonomsku situaciju i nemogućnost ostvarenja osnovnih životnih potreba. Prema Izvješću (Pučka pravobraniteljica, 2024), MORH-u i MUP-u su tijekom 2023. godine podnesena 3 879 nova zahtjeva za ostvarenje statusa hrvatskog branitelja iz

Domovinskog rata te je od toga usvojeno njih 2 281. Tijekom 2023. godine županijski upravni odjeli odobrili su 433 zahtjeva za priznavanje statusa hrvatskog ratnog vojnog invalida, od ukupno 929 predanih zahtjeva, a Ministarstvo hrvatskih branitelja je u drugom stupnju odobrilo 338 zahtjeva u žalbenim predmetima, od ukupno 1 452 zaprimljena (Pučka pravobraniteljica, 2024).

O tome da se dio branitelja i članova njihove obitelji nalazi u teškoj materijalnoj i socijalnoj situaciji, govori podatak da je tijekom 2023. godine doneseno 4 300 rješenja za jednokratnu novčanu pomoć hrvatskim braniteljima i njihovim obiteljima koji žive u otežanim socioekonomskim prilikama, a dodatno je Ministarstvo hrvatskih branitelja odobrilo 4 527 zahtjeva za izvanrednu jednokratnu novčanu pomoć (Pučka pravobraniteljica, 2024). Unatoč zakonskim odredbama koje se odnose na pravo stambenog zbrinjavanja hrvatskih branitelja (ZOHBDR, NN 156/23), mnogi od njih i dalje se suočavaju s problemima poput dugotrajnih postupaka i nedostatka adekvatnih stambenih jedinica i građevinskih zemljišta. Ministarstvo hrvatskih branitelja je u 2023. godini dodijelilo 76 stanova, 152 stambena kredita i 301 financijsku potporu, ali još uvijek postoji 9 181 neriješen zahtjev za ostvarenje prava na stambeno zbrinjavanje (Pučka pravobraniteljica, 2024). Dobrotić (2008) temeljem izvješća Vlade Republike Hrvatske o provedbi zakonskih prava branitelja, također navodi da postoji mnogo neriješenih zahtjeva za stambeno zbrinjavanje, iz čega je vidljivo da se taj isti problem povlači već više godina te je nužno pronaći rješenja kako bi branitelji ostvarili svoja zakonska prava. Vlada Republike Hrvatske (2024) prepoznala je problem sa stambenim zbrinjavanjem i poteškoće pri ostvarivanju prava, te je u svom programu rada do 2028. istaknula da će se baviti administrativnim rasterećenjem, povećanjem iznosa stambenih kredita i financijskih potpora i osiguranjem stambenih prostora za branitelje.

Branitelji su također isticali da se odredba prednosti pri zapošljavanju ne provodi dosljedno u selekcijskim postupcima, no kako obveznici primjene odredbi o prednosti pri zapošljavanju nemaju obvezu izvješćivanja Ministarstva, ne postoje informacije o tome koliko branitelja je iskoristilo to pravo (Pučka pravobraniteljica, 2024). Tijekom 2023. godine u centrima za psihosocijalnu pomoć provedeno je 103

743 intervencija za ukupno 89 682 korisnika, a u lokalnim zajednicama postoje timovi koji odlaze u kućne posjete braniteljima i njihovima obiteljima u hitnim i kriznim situacijama te radi izvida u sklopu ostvarivanja stambenih i materijalnih prava (Pučka pravobraniteljica, 2024). Osim toga, 2023. godine uspostavljeni su Veteranski centri u Sinju, Petrinji i Daruvaru, uz prethodno otvoren centar u Šibeniku i Dom hrvatskih veterana. Usluge centara je u 2023. godini koristilo više od 4 000 branitelja, sa svrhom podizanja kvalitete života, uključenosti u društvo te stjecanje novih vještina (Pučka pravobraniteljica, 2024). Istaknut je i Program preventivnih sistematskih pregleda hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata za 2023. godinu, u sklopu kojeg je pregledano ukupno 15 867 branitelja (Pučka pravobraniteljica, 2024).

2.1.2.1. Veteranski centri

Veteranski centar je javna ustanova osnovana od strane Ministarstva branitelja, s ciljem pružanja sveobuhvatne skrbi braniteljskoj populaciji (Ministarstvo hrvatskih branitelja, 2024). Sjedište ustanove nalazi se u Zagrebu, a podružnice su smještene u Daruvaru, Petrinji, Sinju i Šibeniku. Centri pružaju raznovrsne usluge, uključujući psihosocijalnu podršku, rehabilitaciju, radnu terapiju, edukacije, savjetovanja, sportsku rekreaciju, promicanje vrijednosti Domovinskog rata i kulture sjećanja te organizaciju raznih događaja, tečajeva, radionica itd. (Ministarstvo hrvatskih branitelja, 2024). Posebna pažnja posvećuje se korisnicima kroz individualni i holistički pristup temeljen na procjeni stručnog tima, a ključna je i suradnja s lokalnom zajednicom i raznim organizacijama i ustanovama kako bi se uspješno nadgradio postojeći sustav skrbi za branitelje (Ministarstvo hrvatskih branitelja, 2024). Tuličić i Marić (2018) ističu da su veteranski centri okosnica sustava brige za veterane u zemljama s dugotrajnom vojničkom tradicijom i upravo u njima vide ključni instrument za pružanje sveobuhvatne skrbi o braniteljima, uključujući socijalne, zdravstvene i psihološke usluge. U protekle dvije godine, usluge veteranskih centara u Šibeniku, Sinju, Petrinji i Daruvaru koristilo je više od 15 000 hrvatskih branitelja (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2025). Vlada Republike Hrvatske (2024) prepoznala je važnost veteranskih centara te je u Programu od

2024.-2028. navela da će u aktualnom mandatu proširiti obuhvat veteranskih centara i izgraditi nove u Biogradu, Osijeku, Virovitici, Krapini i Senju.

2.1.2.2. Podaci o korištenju prava iz mirovinskog osiguranja

Prema podacima iz tablice 2.2. za studeni 2024. ukupan broj korisnika braniteljskih mirovina je 72 151, od čega je 3 042 korisnika najniže mirovine, 2 089 starosne mirovine prevedene iz invalidske, 15 238 korisnika obiteljske mirovine za članove obitelji smrtno stradalog hrvatskog branitelja, a najveći broj je invalidskih mirovina i to 51 782 (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024).

Tablica 2.2

Korisnici mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili prema ZOHBDR, studeni 2024. (isplata u prosincu 2024.)

VRSTE MIROVINA	Broj korisnika	Prosječna neto mirovina EUR
Najniža mirovina	3 042	587,79
Starosna mirovina prevedena iz invalidske	2 089	788,71
Invalidska mirovina	51 782	1 212,05
Obiteljska mirovina	15 238	1 397,27
UKUPNO	72 151	1 212,59

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024

Tablica 2.3

Korisnici mirovina koji su pravo ostvarili prema Ugovoru između RH i BIH o suradnji na području prava stradalnika rata u BIH, koji su bili pripadnici Hrvatskog vijeća obrane i članova njihovih obitelji i glavi IX. ZOHBDR-a (2017). – HVO (mirovine za studeni 2024. s isplatom u prosincu 2024.)

VRSTE MIROVINA	Broj korisnika	Prosječna neto mirovina EUR
Invalidska mirovina	6 162	675,36
Obiteljska mirovina	1 168	659,47
UKUPNO	7 330	672,82

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024

U tablici 2.4 nalazi se komparativni prikaz broja korisnika koji su ostvarili mirovine po općim propisima (prvi red - Zakon o mirovinskom osiguranju - ZOMO), prema Zakonu o hrvatskim braniteljima (ZOHBDR, drugi red), prema Ugovoru s BIH o suradnji na području stradalnika pripadnika HVO (treći red) te mirovine djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba (DVO). Iz tabličnog prikaza vidljivo je da braniteljske mirovine zauzimaju 5,88% u ukupnom broju mirovina te da su u prosjeku prilično veće od mirovina svih ostalih kategorija pojedinačno, kao i od svih mirovina općenito.

Tablica 2.4

Komparativni prikaz vrsta mirovina prema izvoru ostvarenja prava, prosječnoj mirovini i udjelu (mirovine za studeni 2024. s isplatom u prosincu 2024.)

VRSTE MIROVINA	Broj korisnika	Udio u ukupnom broju korisnika mirovina	Prosječna neto mirovina EUR
ZOMO	1 132 063	92,2%	507,20
ZOHBDR	72 151	5,88%	1 212,59
HVO	7 330	0,6%	672,82
DVO	16 203	1,32%	805,64
UKUPNO	1 227 747	100%	553,58

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024

2.1.2.3. Podaci iz područja zdravlja

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (2024) u Hrvatskoj živi 57 796 hrvatskih branitelja s invaliditetom, od čega je 1 735 sa stopostotnim invaliditetom, a u 2023. godini je 1 093 branitelja koristilo prava na medicinsku rehabilitaciju u bolnicama.

U tablici 2.5 vidljivi su podaci o bolestima zbog kojih su hrvatski branitelji tokom 2023. godine koristili zdravstvenu zaštitu. U tablici se nalazi velik broj bolesti jer je riječ o komorbiditetima, odnosno jedna osoba može imati i više navedenih bolesti ili je tijekom godine više puta koristila zdravstvenu zaštitu (HZJZ, 2024).

Tablica 2.5

Broj hrvatskih branitelja oboljelih od pojedinih kroničnih bolesti koji su u 2023. godini koristili zdravstvenu zaštitu

	Naziv bolesti	Muškarci	Žene	Ukupan broj oboljelih osoba
1.	Ishemijska bolest srca	30 341	970	31 311
2.	Cerebrovaskularne bolesti	11 364	489	11 853
3.	Šećerna bolest	71 564	2 818	74 382
4.	Posttraumatski stresni poremećaj	28 717	836	29 553
5.	Depresivni poremećaji	16 152	2 032	18 184
6.	Kronične bolesti donjeg dišnog sustava	26 876	1 972	28 848
7.	Kronično zatajenje bubrega	3 497	144	3 641
8.	Maligne bolesti (podaci za 2022.g.)	4 474	185	4 659
	Ukupan broj	192 985	9 446	202 431

Izvor: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2024

Sljedeći podaci odnose se na smrtnost hrvatskih branitelja u 2023. godini. U tablici 2.6 redoslijedom su prikazani podaci o prvih deset uzroka smrti braniteljske populacije, iz čega je vidljivo da se najveći broj odnosi na zloćudne novotvorine i ishemične bolesti srca. Grafikon 2.1 prikazuje strukturu uzroka smrti branitelja prema skupinama bolesti.

Tablica 2.6

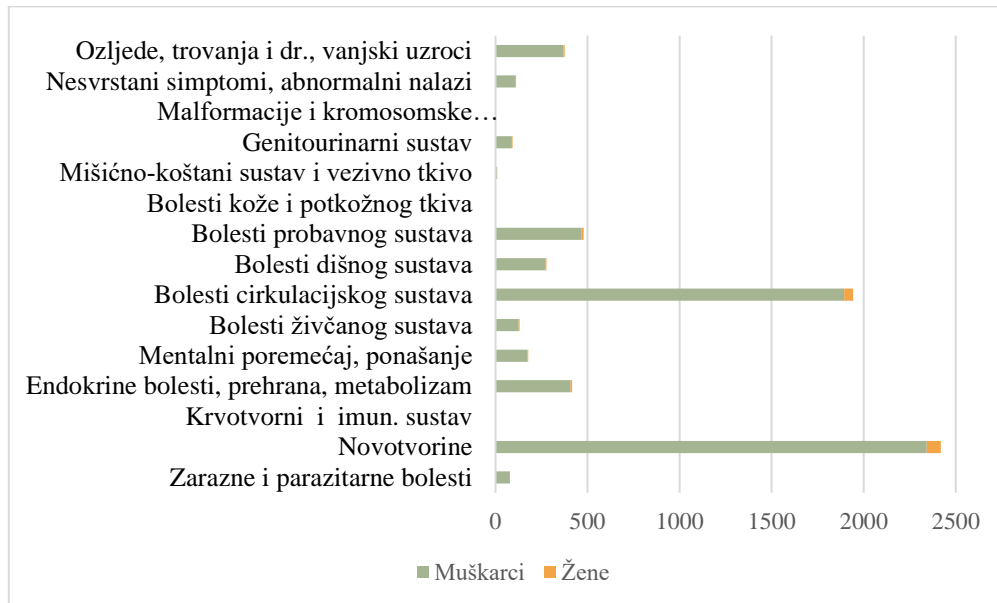
Prvih 10 uzroka smrti branitelja u 2023. godini

Rang	Skupina bolesti	Broj	Udio
1.	Zloćudne novotvorine probavnih organa	814	12,5%
2.	Zloćudne novotvorine donjeg dišnog sustava	747	11,5%
3.	Ishemične bolesti srca	731	11,2%
4.	Šećerna bolest	407	6,2%
5.	Bolesti jetre	366	5,6%
6.	Ostali oblici bolesti srca	361	5,5%
7.	Hipertenzivne bolesti	342	5,2%
8.	Cerebrovaskularne bolesti	328	5,0%
9.	Kronične bolesti donjeg dišnog sustava	202	3,1%
10.	Zloćudne novotvorine muških spolnih organa	156	2,4%
-	Ostali uzroci	2.061	31,6%
	Ukupan broj branitelja umrlih u 2023. godini	6.515	100,00%

Izvor: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2024

Grafikon 2.1

Struktura uzroka smrti branitelja prema skupinama bolesti 2023.

Izvor: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2024

2.1.2.3.1. Preventivne zdravstvene aktivnosti

Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2025) navodi da je u provedenim preventivnim pregledima do sada postavljena sumnja ili dijagnoza za više od 18 000 šećernih bolesti, 1 300 malignih i 10 500 kardiovaskularnih bolesti, a ukupno je otkriveno više od 59 tisuća bolesti. Od početka provođenja programa 2016. godine putem preventivnih sistematskih pregleda pregledano je više od 123 tisuće hrvatskih branitelja (HZJZ, 2025). Ovi podaci naglašavaju važnost i opseg preventivnih aktivnosti za očuvanje zdravlja hrvatskih branitelja zbog znatne mogućnosti izlječenja i utjecaja na zdravlje i kvalitetu života (HZJZ, 2025). Vlada Republike Hrvatske (2024) ističe da će u narednim razdobljima omogućiti još veći broj preventivnih pregleda s proširenom listom dijagnostičkih postupaka te osigurati veći broj usluga dugotrajnog liječenja i rehabilitacija, uključujući i liječenje u hiperbaričnoj komori kao novi oblik zdravstvene skrbi za branitelje.

Tablica 2.7

Broj sistematski pregledanih hrvatskih branitelja za koje su upisani podaci u bazu sistematskih pregleda, od studenog 2016. do 5.12.2024.

Bolnička ustanova		Broj pregledanih branitelja
1.	KB Dubrava	97
2.	KB Sveti Duh	1 729
3.	KBC Osijek	8 267
4.	KBC Rijeka	1 642
5.	KBC Sestre Milosrdnice	4 659
6.	KBC Split	4 635
7.	KBC Zagreb	8 352
8.	OB „Dr. Anđelko Višić“ Bjelovar	4 349
9.	ŽB Čakovec	1 348
10.	OB Dubrovnik	3 244
11.	OB Gospić	4 239
12.	OB Karlovac	3 744
13.	Opća i veteranska bolnica „Hrvatski ponos“ Knin	1 648
14.	Opća bolnica „Dr. Tomislav Bardek“ Koprivnica	4 446
15.	OŽB Našice	4 161
16.	OB Nova Gradiška	1 500
17.	Opća bolnica i bolnica branitelja Domovinskog rata Ogulin	2 286
18.	OŽB Pakrac i bolnica hrvatskih veterana	865
19.	Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot“ Popovača	3 023
20.	OŽB Požega	2 252
21.	OB Pula	2 211
22.	Opća bolnica „Dr. Ivo Pedišić“ Sisak	2 979
23.	Opća bolnica „Dr. Josip Benčević“ Slavonski Brod	5 349
24.	OB Šibensko-kninske županije	1 923
25.	OB Varaždin	2 075
26.	OB Virovitica	3 152
27.	Nac. memorijalna bolnica „Dr.Njavro“ Vukovar/ OŽB Vinkovci	3 257
28.	OB Zadar	7 457
29.	Županijska specijalna bolnica Insula	62
Ukupan broj		94.951

Izvor: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2024

Tablica 2.8. prikazuje broj otkrivenih bolesti ili stanja na preventivnim sistematskim pregledima. Iz prikazanih podataka vidljivo je da je otkriven značajan broj bolesti iz skupine novotvorina te endokrine i bolesti metabolizma. S obzirom da je prema tablici 2.6 i grafikonu 2.1 vidljivo da su novotvorine najčešći uzrok smrti braniteljske populacije, može se zaključiti da su sistematski pregledi zaista dobra mjera preventivnog karaktera i ranog otkrivanja bolesti koja je zasigurno utjecala na pozitivan tijek liječenja te da smrtnost branitelja ne bude još i veća, a ovi podaci su

indikacija učinkovitosti mjere i potrebe daljnjeg nastavka preventivnih mjera za braniteljsku populaciju.

Tablica 2.8

Broj novootkrivenih ili suspektih bolesti i stanja utvrđenih prilikom sistematskih pregleda, prema skupinama bolesti

Naziv skupine bolesti		Broj osoba
1.	Zarazne i parazitarne bolesti	48
2.	Novotvorine	1 332
3.	Bolesti krvi, krv. sustava te određene bolesti imunološkog sustava	1 060
4.	Endokrine bolesti, bolesti prehrane i bolesti metabolizma	22 397
5.	Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja	1 257
6.	Bolesti živčanog sustava	217
7.	Bolesti oka i očnih adneksa	26
8.	Bolesti uha i mastoidnog nastavka	38
9.	Bolesti cirkulacijskog sustava	10 461
10.	Bolesti dišnog sustava	1 098
11.	Bolesti probavnog sustava	9 162
12.	Bolesti kože i potkožnog tkiva	76
13.	Bolesti mišićno- koštanog sustava i vezivnog tkiva	1 421
14.	Bolesti sustava mokraćnih i spolnih organa	7 952
15.	Simptomi, znakovi i abnormalni nalazi nesvrstani drugamo	2 886
Ukupan broj		59 431

Napomena: s obzirom da se od početka provedbe sistematskih pregleda podaci nisu bilježili na jednoznačno utvrđiv način, vrijednosti bi mogle biti veće od navedenih.

Izvor: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2024

2.1.2.4. Podaci iz područja nezaposlenosti i politika zapošljavanja

U tablici 2.9 prikazana je nezaposlenost hrvatskih branitelja prema podacima za prosinac 2024. godine i to prema županijama i rodnoj distribuciji. U zadnjem stupcu je također vidljiv i udio nezaposlenih branitelja u ukupnoj nezaposlenosti prema županijama. Najveći broj nezaposlenih branitelja nalazi se u Splitsko-dalmatinskoj županiji, a najmanje u Ličko-senjskoj. Ukupan udio nezaposlenih branitelja u općoj populaciji nezaposlenih je 7%.

Tablica 2.9

Registrirani nezaposleni branitelji prema županijama i spolu – prosinac 2024.

Županija	Ukupno	Udio	M	Udio	Ž	Udio	Udio u ukupnoj nezaposlenosti
Zagrebačka	384	6,0	377	6,1	7	3,4	9,1
Krapinsko-zagorska	152	2,4	150	2,4	2	1,0	9,7
Sisačko-moslavačka	325	5,1	306	4,9	19	9,3	6,7
Karlovačka	138	2,2	134	2,2	4	2,0	8,0
Varaždinska	225	3,5	221	3,6	4	2,0	10,2
Koprivničko-križevačka	87	1,4	82	1,3	5	2,4	6,4
Bjelovarsko-bilogorska	159	2,5	154	2,5	5	2,4	6,9
Primorsko-goranska	351	5,5	344	5,6	7	3,4	7,2
Ličko-senjska	50	0,8	47	0,8	3	1,5	4,3
Virovitičko-podravska	257	4,0	256	4,1	1	0,5	8,9
Požeško-slavonska	108	1,7	105	1,7	3	1,5	6,1
Brodsko-posavska	233	3,6	221	3,6	12	5,9	5,6
Zadarska	192	3,0	178	2,9	14	6,8	5,8
Osječko-baranjska	755	11,8	726	11,7	29	14,1	6,5
Šibensko-kninska	201	3,1	188	3,0	13	6,3	5,8
Vukovarsko-srijemska	170	2,7	157	1,4	13	6,3	3,9
Splitsko-dalmatinska	1 226	19,2	1 191	19,3	35	17,1	7,4
Istarska	158	2,5	152	2,5	6	2,9	5,3
Dubrovačko-neretvanska	301	4,7	295	4,8	6	2,9	7,2
Međimurska	86	1,3	86	1,4	0	0,0	4,4
Grad Zagreb	834	13,0	817	13,2	17	8,3	8,3
Ukupno	6 392	100	6 187	100	205	100	7,0

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2025

Tablica 2.10 prikazuje broj hrvatskih branitelja koji su bili uključeni u mjere aktivne politike zapošljavanja tijekom 2024. godine. Tijekom cijele godine uključeno je bilo 1 226 branitelja, dok je na kraju godine ukupno 812 branitelja trenutno uključenih u aktivne mjere zapošljavanja. Tablica 2.10 prikazuje broj branitelja koji su s evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje zasnovali radni odnos. Podaci su prikazani kvartalno i prema županijama. Tijekom godine je ukupno 3 537 branitelja zasnovalo radni odnos i to najviše u Splitsko-dalmatinskoj županiji (621), a najmanje u Ličko-senjskoj županiji (38). Ta brojka se može usporediti i s podacima iz tablice 2.9 s registriranim nezaposlenim braniteljima prema županijama, gdje je također u Splitsko-dalmatinskoj najveći broj nezaposlenih, a u Ličko-senjskoj najmanji broj. Može se zaključiti da se najviše branitelja zapošljava tamo gdje i ima najviše nezaposlenih, a najmanje tamo gdje ima najmanje nezaposlenih.

Tablica 2.10

Osobe uključene u mjere aktivne politike zapošljavanja

	Novouključeni u prosincu 2024.	Novouključeni u cijeloj 2024. godini	Aktivni korisnici 31.12.2024.		
			Iz prethodnih godina	Iz tekuće godine	Ukupno
Ukupno	4 858	41 731	5 372	27 410	32 782
Hrvatski branitelji	143	1 226	133	679	812

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2025

Tablica 2.11

Zaposleni branitelji s evidencije temeljem zasnovanog radnog odnosa u 2024. prema županijama

Županija	Siječanj - ožujak	Travanj- lipanj	Srpanj- rujan	Listopad- prosinac	Ukupno
Zagrebačka	37	33	32	28	130
Krapinsko-zagorska	24	22	10	16	72
Sisačko-moslavačka	56	62	36	27	181
Karlovačka	30	42	20	17	109
Varaždinska	36	29	14	37	116
Koprivničko-križevačka	17	21	11	9	58
Bjelovarsko-bilogorska	46	52	29	19	146
Primorsko-goranska	50	85	27	40	202
Ličko-senjska	6	23	3	6	38
Virovitičko-podravska	42	39	24	13	118
Požeško-slavonska	23	35	10	9	77
Brodsko-posavska	37	50	30	21	138
Zadarska	30	54	36	25	144
Osječko-baranjska	85	130	80	53	348
Šibensko-kninska	31	59	22	14	126
Vukovarsko-srijemska	37	80	49	20	186
Splitsko-dalmatinska	153	279	93	96	621
Istarska	56	49	14	13	132
Dubrovačko-neretvanska	54	103	27	28	212
Međimurska	16	21	14	16	67
Grad Zagreb	76	100	63	77	316
Ukupno po kvartalima	942	1 368	644	583	3 537

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2025

2.2. Pripadnici Oružanih snaga Republike Hrvatske

Prema **Zakonu o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske** (NN 14/24) ročnici, kadeti i pričuvnici imaju pravo na zdravstvenu zaštitu i pokriće troškova zaštite u slučaju ozljede ili bolesti izravno zadobivene kao posljedica službe u Oružanim snagama, sve do izlječenja odnosno ocjene radne sposobnosti. Pravo se odnosi i na bolesti koje su bile prisutne prije stupanja u Oružane snage, a tijekom službe je došlo do pogoršanja. Pravo na zdravstvenu zaštitu i naknadu troškova vrijedi i nakon otpusta iz službe (Zakon o službi u OSRH, NN 14/24). Vojna osoba koja je, ne svojom krivnjom, teško ranjena ili ozlijeđena prilikom službe, a posljedica toga je nepokretnost ili slaba pokretnost, uz administrativnu i psihosocijalnu pomoć Ministarstva obrane može ostvariti prava na invalidsku mirovinu temeljem Zakona o mirovinskom osiguranju, prava po osnovi oštećenja i pravo na stambeno zbrinjavanje (Zakon o službi u OSRH, 14/24). Prava koja se ostvaruju po osnovi oštećenja organizma su pravo na osobnu invalidninu, ortopedski doplatak, doplatak za pomoć i njegu druge osobe te pravo na medicinsku rehabilitaciju (Zakon o službi u OSRH, NN 14/24).

Prava u slučaju nestanka pripadnika OSRH

Pripadnik Oružanih snaga koji je tijekom obavljanja borbenih zadaća, mirovnih misija ili ostalih operacija u zemlji i inozemstvu zarobljen ili je izgubio kontakt u trajanju više od 48 sati smatra se privremeno nestalim, a članovi njegove uže obitelji za vrijeme nestanka imaju pravo primati naknadu plaće do njegova povratka ili proglašenja umrlim (Zakon o službi u OSRH, NN 14/24).

Prava u slučaju smrti pripadnika OSRH

Obitelj vojnika koji pogine pri obavljanju službe ima pravo na jednokratnu novčanu pomoć u iznosu od 12 proračunskih osnovica i na podmirenje troškova pogreba, a u slučaju pogibije vojnika u drugim okolnostima od navedenih, obitelj ima pravo na jednokratnu pomoć u iznosu od tri proračunske osnovice i podmirenje troškova pogreba (Zakon o službi u OSRH, NN 14/24).

Djeca vojne osobe koja pri obavljanju službe izgubi život imaju pravo na mjesečnu naknadu za troškove uzdržavanja i školovanja i to u iznosu od 50% proračunske

osnovice za dijete predškolske dobi, 70% do završene osnovne škole te 90% do završene srednje škole ili studiranja u statusu redovnog studenta (Zakon o službi u OSRH, NN 14/24). Članovi obitelji vojnika koji pogine ili umre zbog rane ili ozljede dobivene u obavljanju službe u OSRH, uz ispunjene zakonske uvjete imaju pravo na obiteljsku mirovinu (Zakon o službi u OSRH, NN 14/24).

Zakon o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba (NN, 118/12) za umirovljene djelatne vojne osobe predviđa sljedeća prava:

- *Starosna i prijevremena starosna mirovina* – uz ostvarenje prava na mirovinu prema općim uvjetima mirovinskog sustava, vojne osobe mogu ostvariti pravo na starosnu mirovinu uz primjenu povećanog trajanja staža zbog rada u posebnim uvjetima i ako su proveli najmanje 10 godina u svojstvu djelatne vojne osobe, a u to vrijeme se uračunava i vrijeme provedeno u Domovinskom ratu u statusu hrvatskog branitelja
- *Stož osiguranja u povećanom trajanju* – svakih 12 mjeseci provedenih na dužnosti računa se kao 15, 16 ili 18 mjeseci osiguranja i to kod određenih poslova u teškim uvjetima rada
- *Invalidska mirovina* – moguće koristiti kod nastupanja nesposobnosti za rad uslijed ozljede na radu ili profesionalne bolesti, uz uvjet minimalno 20 godina staža, prilikom čega se ne ubraja staž s povećanim trajanjem. Uvjeti za ostvarenje prava ne razlikuju se u odnosu na opću populaciju.
- *Umirovljenje u posebnim uvjetima* – temeljem odluke Vrhovnog zapovjednika moguć je prestanak vojne službe s pravom na ostvarenje starosne mirovine prije ispunjenja uvjeta za stjecanje prava i to kod osobitih zasluga za unaprjeđenje oružanih snaga ili drugog važnog razloga.

U tablici 2.12. prikazani su podaci o mirovinama djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba. Nisu dostupni podaci samo o mirovinama djelatnih vojnih osoba, već su oni dio ukupnih mirovina korisnika temeljem istog zakona. Iz podataka možemo vidjeti da su mirovine službenih i djelatnih vojnih osoba u prosjeku znatno niže nego mirovine branitelja (usporedba s tablicom 2.2).

Tablica 2.2

Korisnici mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili prema Zakonu o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba (DVO) – mirovine za studeni 2024., s isplatom u prosincu 2024.

VRSTE MIROVINA	Broj korisnika	Prosječna neto mirovina EUR
Starosna mirovina	7 197	895,68
Invalidska mirovina	7 689	713,48
Obiteljska mirovina	1 323	851,08
UKUPNO	16 203	805,64

Izvor: HZMO, 2024

Zakon o Zakladi vojne solidarnosti (Narodne novine, 68/18) temelj je osnivanja Zaklade vojne solidarnosti, s ciljem promicanja humanitarnog djelovanja i pružanja potpore djelatnicima Ministarstva obrane i pripadnicima OSRH. Zaklada pruža financijsku pomoć članovima obitelji poginulih i umrlih djelatnika, materijalnu pomoć nezaposlenim roditeljima o kojima su skrbili umrli djelatnici te financijsku pomoć za liječenje stradalih i oboljelih djelatnika i članova njihove uže obitelji.

Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN, 98/19) regulira posebnu zaštitu za kategorije: ratni vojni invalidi, mirnodopski vojni invalidi, civilni invalidi rata, sudionici rata te članovi obitelji navedenih skupina. Zaštita iz ovog zakona ostvaruje se temeljem invaliditeta, odnosno oštećenja organizma, gubitka člana obitelji ili materijalnih potreba korisnika (Zakon o zaštiti invalida rata, NN 98/19). Pripadnik OSRH može ostvariti prava iz Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN 98/19) u sljedećim situacijama:

- ratni vojni invalid – u slučaju stradavanja i oštećenja organizma od minimalno 20%, pri obavljanju dužnosti u sklopu mirovnih snaga i mirovnih misija u stranoj zemlji
- mirnodopski vojni invalid – u slučaju ranjavanja ili ozljede i oštećenja organizma za minimalno 20%, bez vlastite krivnje, za vrijeme obavljanja specifičnih dužnosti u OSRH ili u svezi s tom službom, kao i tijekom osposobljavanja u svojstvu kadeta u vojnoj školi.

Prava koja je moguće ostvariti temeljem oštećenja organizma već su istaknuta u poglavlju koje govori o Zakonu u službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske (osobna invalidnina, ortopedski doplatak, doplatak za pomoć i njegu druge osobe i medicinsku rehabilitaciju), a Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN 98/19) navodi još i pravo na kupališno i klimatsko liječenje te pomoć u troškovima liječenja i nabavi ortopedskih pomagala.

U slučaju smrti osobe koja temeljem Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN 98/19) spada u zaštićenu skupinu, članovi njegove obitelji, pod određenim uvjetima, imaju pravo na ostvarenje obiteljske invalidnine ili uvećane obiteljske invalidnine. Zakonom o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN, 98/19) regulirana su također i prava po osnovi materijalnih i drugih potreba, a to su:

- Dodatak za pripomoć u kući
- Besplatni udžbenici, stipendije i poseban dodatak
- Prednost pri smještaju u učeničke i studentske domove
- Prednost pri zapošljavanju
- Prednost pri smještaju u domove socijalne skrbi
- Oslobađanje plaćanja naknade za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta
- Posebni staž
- Pravo na troškove prijevoza i pogreba

2.3. Ostale kategorije ratnih i vojnih sudionika u Hrvatskoj

Ostale skupine vojnih osoba koje nisu hrvatski branitelji iz Domovinskog rata niti pripadnici Oružanih snaga Republike Hrvatske, a sudjelovali su u ratovima ili pate od oštećenja organizma od najmanje 20% zbog ozljede ili rane uslijed sudjelovanja u ratnim aktivnostima ili su ozlijeđeni uslijed vojnih dužnosti za vrijeme mira, također su definirane ***Zakonom o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata*** (NN 98/19):

Ratni vojni invalidi:

- osobe koje su stradale pri obavljanju dužnosti u sastavu partizanskih odreda, Jugoslavenske narodne armije ili izvan njihova sastava od 17.4.1941. do 15.5.1945.

- osobe koje su stradale dok su bile mobilizirane u sastavu hrvatske domovinske vojske od 17.4.1941. do 15.5.1945. ili do otpuštanja iz zarobljeništva
- osobe u koje su stradale u sastavu jugoslavenske vojske za vrijeme rata od 6. do 17.4.1941. ili kasnije kao ratni zarobljenici u logorima

Mirnodopski vojni invalidi:

- aktivne vojne osobe koje su stradale pri obavljanju specifičnih vojnih dužnosti u Jugoslavenskoj narodnoj armiji do 8.5.1995.
- vojne osobe koje su stradale pri obavljanju službe u JNA u koju ju je uputilo nadležno tijelo RH, primjerice vojni obveznici bez mogućnosti da budu otpušteni iz vojske (osim onih osoba koje su neposredno sudjelovale u oružanim akcijama protiv RH).

Ratni sudionici su osobe kojima je, temeljem odredbi iz mirovinskog osiguranja, vrijeme od prije 9. rujna 1943. do 15. svibnja 1945. uračunato u mirovinski staž u dvostrukom trajanju po osnovama sudjelovanja:

- u narodnooslobodilačkoj borbi
- u sastavu oružanih formacija antifašističkog pokreta u drugim zemljama i savezničkim vojskama
- u sastavu hrvatske domovinske vojske mobilizirane od 17.4.1941. do 15.5.1945. odnosno u zarobljeništvu

Temeljem Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN 98/19) navedeni ratni i mirnodopski vojni invalidi ostvaruju ista prava koja se odnose i na pripadnike OSRH te su opisana u prethodnom poglavlju. U tablici 2.13 možemo vidjeti podatke o ostvarenim mirovinama prema Zakonu o zaštiti invalida rata (NN 98/19) za studeni 2023. Prema podacima je vidljivo da je prosječni iznos mirovina za ovu skupinu korisnika gotovo upola manji od braniteljskih mirovina (usporedba s tablicom 2.2), a također je manji i od mirovina koje ostvaruju službene i djelatne vojne osobe (usporedba s tablicom 2.12).

Tablica 2.3

Korisnici mirovina kojima su mirovine priznate ili određene prema posebnim propisima - mirovine za studeni 2024., s isplatom u prosincu 2024.

KORISNICI MIROVINA	Sudionici narodnooslobodi lačkog rata (NOR)		Pripadnici Hrvatske domovinske vojske od 1941. do 1945. godine		Pripadnici bivše Jugoslavenske narodne armije (JNA)		Pripadnici bivše Jugoslavenske narodne armije (JNA) – članak 185. ZOMO	
	N	PNM	N	PNM	N	PNM	N	PNM
Starosna mirovina	270	797,28	60	656,38	675	780,68	124	673,35
Invalidska mirovina	53	691,81	12	531,54	567	699,69	11	513,70
Obiteljska mirovina	3 367	603,19	1 268	533,44	1 806	621,68	10	501,90
UKUPNO	3 690	618,66	1 340	538,93	3 048	671,40	145	649,41

N – broj korisnika; PNM – prosječna neto mirovina u EUR

Izvor: HZMO, 2024

3. RATNI VETERANI U EUROPSKOM KONTEKSTU

3.1. Njemačka – od zaborava do priznavanja prava ratnih veterana

Nakon strahota drugog svjetskog rata i uloge njemačke vojske *Wermacht* u iznimno teškim zločinima i genocidu europskih Židova, u Njemačkoj je ukinuta tradicija odavanja počasti ratnim veteranima, a Dan sjećanja na heroje (*Heldengedenktag*) zamijenjen je Danom narodne žalosti (*Volkstrauertag*) posvećenom svim žrtvama rata (Haupt, 2024). Tijekom tog razdoblja ratni invalidi su dobivali stručnu i medicinsku skrb radi lakše integracije u društvo, ali bilo kakve udruge ratnih veterana bile su zabranjene i nije postojala posebna politika za ratne veterane (Haupt, 2024). Nakon završetka rata, Njemačka nije imala vojsku deset godina, sve do osnutka *Bundeswehr-a* 1955. godine (*Bundeswehr*, 2025a).

Stav prema ratnim veteranima postupno se počeo mijenjati tek nakon završetka Hladnog rata i ponovnog ujedinjenja Njemačke, 1990. godine, kada je *Bundeswehr* krenuo s aktivnostima u inozemnim misijama (Haupt, 2024). U sklopu Ujedinjenih naroda, Njemačka je sudjelovala u brojnim međunarodnim misijama i aktivnostima sa svrhom rješavanja sukoba i sprječavanja kriza, od čega su istaknuta djelovanja u Kambodži, u Africi, na Bliskom istoku, u Bosni i Hercegovini, Kosovu i Afganistanu (*Bundeswehr*, 2025a). U međunarodnim misijama do sad je sudjelovalo oko 300 000 njemačkih vojnika. *Bundeswehr* (2025a) ističe da je aneksijom Krima 2014. godine od strane Rusije i napadom na Ukrajinu započela promjena te je fokus njemačke vojske sada na spremnosti za borbu, iako im je i dalje vrlo važna provedba mira u cijelom svijetu.

Haupt (2024) navodi da je više od 100 vojnika izgubilo živote tijekom međunarodnih operacija, a mnogi od njih su se vratili traumatizirani i ozlijeđeni, stoga se 2010. godine veterani počinju udruživati i tražiti rješavanje svojih problema. Jačali su politički pritisci, s jedne strane je trebalo dati priznanje, osigurati reintegraciju i odgovarajuću skrb za ranjene i traumatizirane vojnike iz međunarodnih misija, a s druge strane je postojalo više polariziranih interesnih skupina unutar samog *Bundeswehr-a*, kao i u društvu koje nije željelo promjene i prihvaćanje vojničkog „mentaliteta“ (Weber, 2018).

3.1.1. Počeci politika prema ratnim veteranima u Njemačkoj

Bivša ministrica obrane Ursula von der Leyen izjavila je 18. studenoga 2018. da su veterani svi vojnici, bilo da su sudjelovali u Hladom ratu, osnovnim operacijama ili međunarodnim misijama, odnosno da su veterani svi koji su u aktivnoj vojnoj službi u *Bundeswehr-u* ili su časno napustili službu (Weber, 2018). Definicija je bila predmet kritika jer postoji vjerojatnost da tako široko poimanje veterana ne bi prepoznalo specifične potrebe onih koji su sudjelovali u međunarodnim misijama te je predloženo usvajanje drugačijeg shvaćanja veterana, koje bi obuhvatilo samo vojnike s iskustvom u misijama jer je cilj baš njima osigurati priznanje za djelovanja u posebno teškim i opasnim uvjetima (Weber, 2018).

U travnju 2024. godine Njemački parlament donio je odluku o uvođenju Nacionalnog dana veterana 15. lipnja svake godine, s ciljem odavanja priznanja i zahvalnosti bivšim i aktivnim vojnicima *Bundeswehr-a*, kojih je prema procjeni više od deset milijuna (*Deutscher Bundestag*, 2024). U dokumentu pod naslovom „Za sveobuhvatno poštovanje – Uvođenje Nacionalnog dana veterana i poboljšanje skrbi za veterane i njihove obitelji“ uz prijedlog u vezi Dana veterana, navode se i ostale ključne točke, kao što su poboljšanje skrbi za veterane i njihove obitelji, posebno za one koji su pretrpjeli psihičke i fizičke ozljede; jačanje društvene svijesti o ulogama i žrtvi vojnika zbog jačanja međusobne veze i razumijevanja te kontinuirana potreba za poboljšanjem zakona i propisa koji se odnose na veterane, s naglaskom na mentalno zdravlje i ostale posljedice vojne službe (*Deutscher Bundestag*, 2024). Haupt (2024) ističe da su uz uvođenje Nacionalnog dana veterana poduzeti i drugi važni koraci prema priznavanju i vidljivosti ratnih veterana u Njemačkoj, kao što je otvaranje Ureda za veterane u sklopu njemačkih oružanih snaga u Berlinu i održavanje međunarodnih sportskih igara *Invictus Games 2023*.

Prema podacima *Bundeswehr-a* (2024a) u 2023. godini zabilježeno je 197 novih slučajeva PTSP-a, dok je ukupan broj novih psihičkih oboljenja povezanih s misijama iznosio 322. *Bundeswehr* (2024a) nudi besplatne seminare oboljelim veteranima i članovima njihove obitelji, kojima pruža podršku, savjete i tehnike za prevladavanje poteškoća povezanih s PTSP-om. Također se nude i besplatni programi ronjenja za pripadnike vojske s psihološkim poteškoćama koje su

posljedica sudjelovanja u operacijama, kao i sudjelovanje u vikend seminarima, jedrenju, aktivnostima jahanja i slično. Na mrežnoj stranici *Bundeswehr*-a nudi se podrška u vezi PTSP-a, kao što su internetski vodič i informativni savjeti, *on-line* test s prepoznavanjem simptoma, kao i besplatna telefonska linija za podršku (*Bundeswehr*, 2024a). Bivši pripadnici njemačkih oružanih snaga koji su pretrpjeli ozljede imaju pravo na ljekovite i spa tretmane, dodatak za njegu, pomagala za sluh, vid i hodanje, proteze i druga ortopedska pomagala kao i mirovinu, potpore i pomoć u posebnim životnim situacijama, koja ovisi o težini ozljede i drugim čimbenicima poput prihoda, imovine i bračnog statusa (*Bundeswehr*, 2024a).

Značajna poboljšanja u pravima ratnih veterana propisana su unutar Zakona o mirovinama bivših vojnih osoba i njihovih obitelji te zakona koji regulira ponovno zapošljavanje, odnosno raspoređivanje vojnih osoba ranjenih u borbi u oružanim snagama (Haupt, 2024). *Bundeswehr* (2025b) ističe da vojnici s invaliditetom primaju invalidnine prema Zakonu o naknadama vojnika, a imaju pravo i na troškove liječenja nakon završetka vojne službe te povećanu mirovinu u slučaju nesreće i invaliditeta. To pravo se prenosi na članove obitelji ako vojnik pogine. Pripadnici njemačkih oružanih snaga dobivaju jednokratnu naknadu od 150 000 eura u slučaju operativne nesreće u inozemstvu i trajne nesposobnosti za rad od najmanje 50%, a u slučaju pogibije vojnika, članovi njegove obitelji dobivaju odštetu od 20 000 do 100 000 eura (*Bundeswehr*, 2025b).

Zakon koji regulira ponovno zapošljavanje (raspoređivanje) osoba koje su ranjene u borbi u oružanim snagama (EinsatzWVG) objavljen je 2007. godine i donesen je s ciljem prilagodbe prava za vojnike te državne i javne službenike koji su ozlijeđeni tijekom međunarodnih vojnih misija (BGBl. I, 70/07). Prema Zakonu (BGBl. I, 70/07), ovo su ključne odredbe koje bitno utječu na podršku prema veteranima:

- vojnici koji su pretrpjeli operativnu nesreću imaju pravo na zaštitno razdoblje od pet godina s mogućnošću produljenja na još tri godine, u kojem im je osigurana pomoć prilikom oporavka i daljnjeg zaposlenja te za vrijeme razdoblja zaštite imaju pravo na novčanu naknadu;
- vojnici sa smanjenom sposobnošću rada koja se dogodila kao posljedica ozljede mogu podnijeti zahtjev za nastavak zaposlenja kao profesionalni

vojnici te se primaju na probno razdoblje od šest mjeseci, a ako ne mogu nastaviti vojnu službu zbog specifičnosti ozljede, imaju pravo na zaposlenje u državnoj službi, prije čega je moguće je ostvariti i pravo na stručno osposobljavanje ili prekvalifikaciju;

- ako vojniku zbog ozljede u operaciji prestane vojni odnos tada ulazi u posebnu vrstu vojne službe, što mu osigurava pravo na socijalno osiguranje i druga određena prava;
- ako vojnik nakon zaštitnog razdoblja nije ponovo zaposlen, on i članovi njegove obitelji ostvaruju pravo na skrb i posebne naknade, a u slučaju smrti vojnika tijekom razdoblja zaštite, članovi njegove obitelji također imaju određena prava;
- vojnik ima pravo i na produžetak ugovora ako on istekne tijekom zaštitnog razdoblja, a ponovno zaposlenje je, pod određenim uvjetima, moguće i nakon prestanka vojne službe.

Od 1. siječnja 2025. godine stupio je na snagu Zakon o naknadama vojnicima, a njime se osigurava bolja skrb za bivše vojnike, uključujući i isplatu odšteta zbog ozljeda za vrijeme službe te smanjenje birokracijskih zapreka i izdašnija novčana davanja (Haupt, 2024).

3.2. Ujedinjeno Kraljevstvo – duga tradicija veterana i njihovih prava

Prema popisima stanovništva iz 2021. i 2022. godine u Engleskoj, Walesu i Škotskoj živi približno 2,03 milijuna veterana, što čini 3,8% populacije starije od 16 godina; 87% posto veterana su muškarci, 13% su žene, dok je 53% starije od 65 godina, a 31% njih ima 80 ili više godina (Brooke-Holland i Kirk-Wade, 2024).

Veteran u Ujedinjenom Kraljevstvu je osoba koja je služila barem jedan dan u oružanim snagama Ujedinjenog Kraljevstva ili kao mornar koji je sudjelovao u zakonski definiranim vojnim operacijama (*Office for Veterans' Affairs*, 2020). Podrška veteranima u Ujedinjenom Kraljevstvu ima svoju dugu tradiciju, no točkom prekretnice može se smatrati 1921. godina kad je spajanjem četiri veteranske organizacije nastala Kraljevska britanska legija (*The Royal British Legion*, 2024a). Cilj je bio osigurati financijsku, socijalnu i medicinsku pomoć ratnim veteranima i

njihovim obiteljima nakon Prvog svjetskog rata. Djelovanje se potom nastavilo za veterane iz Drugog svjetskog rata, pa kasnije i na veterane svih britanskih vojnih misija, da bi se u konačnici organizacija prilagodila kako bi mogla odgovoriti na sve suvremene izazove braniteljske populacije (*The Royal British Legion*, 2024a).

Brooke-Holland i Kirk-Wade (2024) ističu da se u posljednjih petnaest godina povećala pažnja na potrebe veterana i to zbog iskustva u međunarodnim operacijama u Afganistanu i Iraku, što je ukazalo na važnost programa rehabilitacije i mentalnog zdravlja, potreba podrške pri prelasku iz vojnog u civilni način života te potreba starijih veterana. U tom periodu su napravljene i određene iskoraci u politikama prema veteranima, poput objave Sporazuma o oružanim snagama (*Armed Forces Covenant*), osnivanje Ureda za pitanja veterana (*Office for Veterans' Affairs*), pokretanje mrežnog servisa za pružanje podrške veteranima, revizija kompleksnosti sustava socijalne skrbi za veterane te implementacije preporuka iz nezavisnih revizija o skrbi LGBTIQ+ osoba koje su služile u oružanim snagama između 1967.-2000. godine (Brooke-Holland i Kirk-Wade, 2024).

3.2.1. Podrška pri odlasku iz službe

Ministarstvo obrane Ujedinjenog Kraljevstva (2024a) veteranima daje podršku prilikom odlaska iz vojne službe u civilni život na način da im pruža sveobuhvatne informacije i savjete o tijeku procesa prelaska, dostupnim resursima za ponovno uključivanje u život, financijskim pitanjima te savjete za zdravlje i dobrobit. Vodič za prelazak iz službe u civilni život sadrži detaljan popis zadataka koje treba obaviti prije napuštanja službe, upute o raznim liječničkim pregledima i preporuke, savjeti iz područja stanovanja, mogućnosti za daljnje obrazovanje i traženje posla te podršku pri zapošljavanju kroz službeni program *Career Transition Partnership* (Ministarstvo obrane Ujedinjenog Kraljevstva, 2024a). Ključne usluge koje besplatno pruža *Career Transition Partnership* (CTP) su individualno savjetovanje o karijeri i prilagodbi na civilni život, radionice, profesionalno osposobljavanje i obrazovni tečajevi, pomoć pri zapošljavanju, podrška za samozapošljavanje te specijalizirane podrške za ranjene i bolesne veterane, kao i mogućnost korištenja CTP-a u slučaju napuštanja vojske (Ministarstvo obrane Ujedinjenog Kraljevstva, 2024a).

3.2.2. Mirovinska prava veterana u Ujedinjenom Kraljevstvu

Mirovine za djelatnike oružanih snaga sežu sve od 1831. godine, a zakonskim promjenama 1975. godine uvedeno je pravo na mirovinu prilikom prijevremenog napuštanja vojne službe, pod uvjetom da se ona isplaćuje kada korisnik dosegne dob za umirovljenje (Cunningham i sur., 2025). Za razliku od ostalih mirovinskih programa javnih službi, članovi nemaju obvezu uplaćivanja doprinosa za mirovinu. AFPS (*Armed Forces Pension Scheme*) spada u nekapitalizirane mirovinske programe, odnosno funkcionira temeljem tekuće raspodjele sredstava, te ne postoji fond u koji se prikupljaju sredstva i isplaćuju mirovine (Cunningham i sur., 2025). Razlikuju se tri vrste profesionalnih vojnih mirovinskih shema: AFPS 1975 za korisnike koji su se priključili prije 5. travnja 2005., AFPS 2005 za korisnike koji su se pridružili između 6. travnja 2005. i 31. ožujka 2015. i AFPS 2015 koja je aktualna shema uvedena 1. travnja 2015. te je zamijenila prethodne dvije (Tablica 3.1).

Tablica 3.1

Karakteristike mirovinskih shema za veterane u Ujedinjenom Kraljevstvu

Mirovinska shema	Način izračuna mirovine	Minimalno trajanje službe za mirovinu	Dob ostvarenja mirovine
AFPS 1975	Prema završnoj plaći i duljini službe	22 godine za vojnike, 16 za časnike	55 godina/ ranije s ispunjenim stažem/ kasnije s odgođenom mirovinom
AFPS 2005	Prema prosjeku plaće tijekom službe i godina provedenih u službi	18 godina	65 godina
AFPS 2015	Prema prosjeku plaće kroz karijeru	Postupno prikupljanje prava	Državna dob za stupanje u mirovinu (trenutno 66 god.)

Izvor: Cunningham i suradnici, 2025

3.2.2.1. Kompenzacijski modeli

Uz navedene modele vojnih mirovina, Ujedinjeno Kraljevstvo pruža još i druge naknade u slučajevima bolesti ili ozljede, kao što su ratne mirovine koje se isplaćuju članovima zbog ozljeda, bolesti ili smrti uzrokovane službom u oružanim

snagama i to prije 6. travnja 2006. godine (Cunningham i sur., 2025). Supružnici ili partneri veterana kod kojeg je nastupila smrt kao posljedica službe imaju pravo na posebnu vrstu mirovine (*War Widow(er)'s Pensions*), a postoje još i dva modela naknada za pripadnike oružanih snaga (*The Armed Forces Attributable Benefits Scheme i The Armed Forces Compensation Scheme*) koji uređuju prava u slučaju prestanka službe iz zdravstvenih razloga do 5. travnja 2005. (AFABS) te nadoknadu za ozljede, bolesti i smrti tijekom službe od 6. travnja 2005. godine pa nadalje (AFCS) (Cunningham i sur., 2025).

Veteranska prava u Ujedinjenom Kraljevstvu počivaju i na specifičnom odnosu Vlade i neprofitnog sektora. Vlada i Ministarstvo obrane pružaju razne informacije, podršku i savjete, dok je realizacija prava i specifičnih potreba veterana često u nadležnosti raznih humanitarnih organizacija i nevladinih tijela.

4. KOMPARATIVNI PREGLED POLITIKA PREMA RATNIM VETERANIMA: HRVATSKA, NJEMAČKA I UJEDINJENO KRALJEVSTVO

Ovo poglavlje odnosi se na usporedbu politika prema ratnim veteranima u Hrvatskoj, Njemačkoj i Ujedinjenom Kraljevstvu. U područjima odabranima za usporedbu, sve tri zemlje pružaju različita prava ratnim veteranima, s razlikama u pristupima i uvjetima za njihovo ostvarenje.

Populacija koja je odabrana za usporedbu za Hrvatsku su hrvatski branitelji iz Domovinskog rata. Umirovljeni vojni djelatnici i vojni invalidi rata nisu uključeni zbog jednostavnije usporedbe. Također, opseg prava hrvatskih branitelja prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji i ostalim propisima, detaljno opisan u drugom poglavlju ovog rada, veći je nego što su to prava koja će ovdje biti uspoređena. Odabrana su ona područja koja su usporediva s pravima u Njemačkoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, a iz razloga usporedivosti u nekim su slučajevima slična prava iz istog područja spojena u jednu kategoriju, npr. osobna invalidnina i invalidska mirovina svrstane su u kategoriju „Novčana primanja na osnovi invaliditeta“, a prava na prilagođeni osobni automobil te na naknadu troška prilagodbe automobila svrstani su u kategoriju "Pravo na prilagođavanje doma ili automobila". Također, pojedina specifična prava veterana u Njemačkoj i Ujedinjenom Kraljevstvu nisu uzeta u usporedbu. Primjer su prava na odštetu LGBTIQ+ veteranima oružanih snaga koji su otpušteni iz službe zbog svoje seksualne orijentacije te im je posebnim propisima omogućeno naknadno obeštećenje u Ujedinjenom Kraljevstvu (Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, 2024a) i Njemačkoj (BGBl., 2993/21). U Hrvatskoj takve mjere nisu predviđene. U usporedbu nisu uvrštena ni neka univerzalna prava poput dječjeg doplatka ili prava iz sustava socijalne skrbi, koja su dostupna svim građanima pod određenim uvjetima, a nisu rezervirana samo za veterane. Neka od prava koja jesu uvrštena u usporedbu dio su općeg sustava u pojedinim zemljama, dok u drugima postoje ekskluzivni programi samo za veterane, te je to prilikom usporedbe i istaknuto.

4.1. Status veterana i društvena integracija

Tablica 4.1

Status veterana i društvena integracija

	Hrvatska	Njemačka	Ujedinjeno Kraljevstvo
Definicija i zakonski status veterana	Ne postoji status veteran, ali ZOHRB definira status branitelja iz Domovinskog rata	Dileme u definiranju statusa veterana, jesu li to svi vojnici ili samo sudionici misija	Status veterana temeljem Saveza oružanih snaga
Broj veterana u populaciji države	412 867 ⁴ branitelja (10,7% stanovništva ⁵)	Oko 10 milijuna prema definiciji Ministarstva obrane (11,84% stanovništva)	2,03 milijuna (3,8% stanovništva)
Prava na osnovi statusa veterana	Branitelji ostvaruju brojna prava temeljem statusa branitelja definiranog prema ZOHRB	Nema posebnih prava samo na osnovi statusa veterana, osim za vojnike stradale u službi kad im prestane vojni odnos te ulaze u posebnu vrstu vojne službe, gdje imaju pravo na socijalno osiguranje	Savez oružanih snaga obvezuje vladu i društvo na pravedan tretman veterana
Veteranske organizacije i mreža podrške	Brojne udruge iz Domovinskog rata u evidenciji Ministarstva branitelja	Brojne veteranske udruge koje zastupaju veteranska prava, npr. <i>Deutscher BundeswehrVerband</i>	Široka mreža organizacija poput <i>The Royal British Legion</i>

*Podaci za Hrvatsku odnose se na hrvatske branitelje iz Domovinskog rata, dok skupine veterana iz poglavlja 2.2 i 2.3 nisu dio analize.

Izvori: ZOHRBDR, NN 156/23; Weber, 2018; Brooke-Holland i Kirk-Wade, 2024, The Royal British Legion, 2024a; Deutscher BundeswehrVerband, 2025

Uspoređujući udio veterana u populaciji stanovnika, vidimo da ih je najviše u Njemačkoj i to skoro 12% stanovništva (Weber, 2018). Razlog možemo pronaći u sveobuhvatnoj definiciji veterana, odnosno pretpostavci da su veterani svi koji su

⁴ Broj živućih hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata na dan 1. srpnja 2024. - prema dopisu Ministarstva hrvatskih branitelja od 17.7.2024. (dokument u posjedu autorice)

⁵Temeljem podataka Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske (2024). *Procjena stanovništva Republike Hrvatske u 2023.* Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/2024/hr/76804>

služili ili služe u njemačkim oružanim snagama (Weber, 2018), a tradicija *Bundeswehr-a* seže od 1955. godine. No, kad uzmemo u obzir da se u Hrvatskoj nalazi 10,7% živih branitelja u odnosu na broj stanovnika, a riječ je samo o osobama koje su sudjelovale u obrani suvereniteta Hrvatske u Domovinskom ratu, može se zaključiti da je to zaista velik broj branitelja koji ostvaruju mnoge povlastice temeljem statusa branitelja. Drugim riječima, Hrvatska također ima pristup koji uključuje vrlo široko određenje statusa veterana. Osim toga, hrvatski branitelji ostvaruju određena prava i prednosti samo temeljem svog statusa, dok Njemačka nema takav pristup. Posebnu vrstu vojnog odnosa radi svog statusa u Njemačkoj ostvaruju jedino veterani s određenim postotkom invaliditeta, koji je uzrokovan ozljedom iz sudjelovanja u vojnim operacijama (BGBl. I, 70/07).

Sve tri zemlje imaju široku mrežu podrške u obliku veteranskih udruga i organizacija koje pomažu veteranima u raznim potrebama i okolnostima života. No, u tom pogledu se ipak izdvaja Ujedinjeno Kraljevstvo. Za razliku od Hrvatske i Njemačke, gdje udruge imaju više zagovarački karakter, odnosno promiču prava te sudjeluju kao društveni akteri, Ujedinjeno Kraljevstvo je razvilo posebnu vrstu suradnje između vlasti i humanitarnih organizacija kojima je u nadležnosti konkretna podrška i ostvarenje potreba veterana u različitim aspektima života.

4.2. Prava iz mirovinskog sustava i dodatne naknade

Njemačka je jedina koja nema poseban sustav mirovina razvijen samo za veterane, već su njihove mirovine dio općeg mirovinskog sustava, uz uvećane mirovine koje veterani ostvaruju pod određenim uvjetima. Ujedinjeno Kraljevstvo ima više mirovinskih programa koji su se razvili u određenom razdoblju kroz vrijeme, ovisno o zakonskim izmjenama i vremenu stupanja u vojnu službu, dok Hrvatska ima posebne vrste mirovina za branitelje, definirane Zakonom o hrvatskim braniteljima i članovima njihovih obitelji (NN, 156/23). Mirovine se isplaćuju iz općeg mirovinskog sustava, no određene su posebnim zakonom. Sve tri države imaju mogućnost prijevremenog umirovljenja pod određenim uvjetima. U Hrvatskoj je to uz smanjenje iznosa mirovine temeljem polaznog faktora, britanska shema također predviđa smanjenje iznosa mirovine u slučaju prijevremenog umirovljenja ili odgodu isplate do ostvarenja dobi za starosnu mirovinu, a Njemačka nema posebne propise

samo za veterane, već su njihova prava definirana općim propisima, također uz smanjenje iznosa mirovine. Sve tri države pružaju mogućnost dodatnih bonusa ili uvećanih mirovina temeljem uvjeta koji mogu utjecati na to. Hrvatska je jedina koja daje beneficirani radni staž, dok u Njemačkoj i Ujedinjenom Kraljevstvu to ne postoji. Branitelji u Hrvatskoj imaju staž u dvostrukom trajanju za vrijeme sudjelovanja u Domovinskom ratu, ovisno o tome jesu li za u vrijeme bili zaposleni ili ne (ZOHBDR, NN 156/23).

Tablica 4.2

Prava iz mirovinskog sustava i dodatne naknade

	Hrvatska	Njemačka	Ujedinjeno Kraljevstvo
Vrste mirovina	Starosna i prijevremena starosna mirovina, invalidska, obiteljska i najniža mirovina	Ne postoje posebne veteranske mirovine, ovisno o uvjetima veterani su dio općeg mirovinskog sustava	3 sheme mirovina (AFPS 75, AFPS 05, AFPS 15)
Mogućnost prijevremene mirovine	Da, uz smanjenje polaznog faktora za 0,2% po mjesecu	Nema posebnih odredbi za veterane, moguće prijevremeno umirovljenje po općim propisima uz definirane uvjete i smanjenje iznosa mirovine	Da, prema shemi AFPS 15 uz smanjene iznose mirovina i AFPS 05 uz privremeni dodatak do ostvarenja dobi za punu mirovinu
Dodatne naknade, bonusi, uvećane mirovine	Da, mogućnost uvećanja mirovine temeljem osobnog boda; korištenje najniže mirovine ako je povoljnija od njihove starosne	Da, mogućnost dodatnih naknada za posebne uvjete službe i posebni dodaci za dugotrajnu službu	Da, mogućnost dodataka za posebne uvjete službe i mogućnost dodataka za uzdržavane članove obitelji
Beneficirani radni staž	Da, vrijeme provedeno u obrani Hrvatske računa se kao staž osiguranja ili posebni staž u dvostrukom trajanju	NE	NE

Izvori: ZOHBDR, NN 156/23; HZMO, 2025; Ministarstvo obrane Ujedinjenog Kraljevstva, 2024a; BMAS, 2023; *Bundeswehr*, 2024a

4.3. Prava iz područja zdravlja i zdravstvene zaštite

Tablica 4.3

Prava iz područja zdravlja i zdravstvene zaštite

	Hrvatska	Njemačka	Ujedinjeno Kraljevstvo
Sustav zdravstvenog osiguranja	Pravo na zdravstveno osiguranje temeljem statusa branitelja ako ne ostvaruju pravo po drugoj osnovi	Pravo na zdravstveno osiguranje kao i opća populacija	Pravo na zdravstveno osiguranje temeljem općeg sustava NHS-a s posebnim uslugama za potrebe veterana
Specijalizirane bolnice i rehabilitacijski centri	Veteranski centri, veteranske bolnice	<i>Bundeswehr</i> -ove specijalizirane bolnice u kojima i veterani mogu koristiti zdravstvenu zaštitu	Nekoliko specijaliziranih ustanova poput <i>Defence Medical Rehabilitation Centre</i> i druge organizacije koje nude programe za veterane
Psihosocijalna pomoć i tretman PTSP	Pravo na pomoć u okviru raznih tretmana i savjetovanja i kućnih obilazaka; usluge u Domu hrvatskih veterana	Specijalizirani centri <i>Bundeswehr</i> -a	<i>Defence Medical Rehabilitation Centre</i> i druge organizacije
Besplatni preventivni pregledi za veterane	Besplatni sistematski pregledi za branitelje	NE (mogućnost pregleda kao i za opću populaciju)	NE (mogućnost pregleda kao i za opću populaciju)

Izvori: ZOHBDR, NN 156/23; NHS, 2024; *The Royal British Legion*, 2024b; *Bundeswehr*, 2017, 2024a i 2024b; Ministarstvo hrvatskih branitelja, 2025a i 2025b; BMAS, 2023

Sve tri države propisuju obvezan status osiguranika zdravstvenog osiguranja i temeljem toga veterani imaju prava kao i opća populacija u državi. Ujedinjeno Kraljevstvo dodatno ima poseban podsustav zdravstvenog osiguranja za veterane, unutar nacionalnog zdravstvenog sustava. Sve zemlje pružaju rehabilitacijske tretmane veteranima unutar specijaliziranih bolnica i centara. Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo imaju specijalizirane bolnice za vojnike, u kojima također i umirovljeni veterani i bivši vojnici mogu koristiti zdravstvenu zaštitu. U Hrvatskoj branitelji mogu koristiti zdravstvene usluge u svim bolnicama, no postoji i nekoliko veteranskih bolnica te veteranski centri koji su počeli djelovati posljednjih godina i

pružati braniteljima sveobuhvatnu rehabilitacijsku skrb. Psihosocijalna pomoć veteranima, s naglaskom na tretmane za liječenje PTSP-a dostupni su u svim državama, u rehabilitacijskim centrima i drugim organizacijama, a u Hrvatskoj se ističe pravo na kućne obilaske veterana i mogućnost boravka u Domu hrvatskih veterana (Ministarstvo hrvatskih branitelja, 2025). Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo nemaju poseban program preventivnih pregleda za veterane, dok su se u Hrvatskoj oni pokazali kao vrlo uspješna mjera.

4.4. Prava na osnovi oštećenja organizma

Tablica 4.4

Prava na osnovi oštećenja organizma

	Hrvatska	Njemačka	Ujedinjeno Kraljevstvo
Novčana primanja na osnovi invaliditeta	Pravo na osobnu invalidninu ili invalidsku mirovinu	Pravo na invalidsku mirovinu i naknadu za tjelesno oštećenje	<i>War Pension Scheme</i> ili <i>Armed Forces Compensation Scheme</i>
Pravo na doplatu za njegu i pomoć druge osobe	Da, pravo ostvaruju ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata	Da, veterani koji su pretrpjeli ozljede u službi ostvaruju pravo na doplatu za njegu	Pravo na <i>Personal Independence Payment</i>
Pravo na prilagođavanje doma ili automobila	Pravo na dodjelu prilagođenog automobila ili pravo na naknadu prilagodbe automobila	Pravo na prilagodbu stambenog prostora za osobe s invaliditetom	Pomoć oko prilagodbe doma i samostalnog života od organizacija koje surađuju s Vladom

Izvori: ZOHR, NN 156/23; *Bundeswehr*, 2017; Vlada Ujedinjenog Kraljevstva 2024b, 2025a i 2025b

Kad je invaliditet proizašao iz velike osobne žrtve i posljedica je ozljede u ratnim operacijama i djelovanjima, tada države veteranima pružaju novčanu naknadu u obliku invalidnine ili invalidske mirovine, ovisno o stupnju oštećenja i raznim uvjetima koji ulaze u visinu naknade. Iako u tablici to nije navedeno, Njemačka svojim veteranima s 50 postotnim invaliditetom daje i izdašne novčane iznose kao odštetu za stradavanje (*Bundeswehr*, 2025b).

Sve tri zemlje veteranima s invaliditetom pružaju i poseban doplatak za pomoć i njegu druge osobe, u slučaju kad osoba nije u mogućnosti samostalno obavljati svakodnevne aktivnosti. Hrvatska jedina zakonski omogućuje ratnim vojnim invalidima nabavu prilagođenih automobila ili im financijski pokrivaju prilagodbu automobila u njihovom vlasništvu (ZOHBDR, NN 156/23).

4.5. Prava za članove obitelji nakon smrti veterana

U slučaju smrti veterana, kao posljedice sudjelovanja u ratnim operacijama, države pružaju obiteljske mirovine članovima njihovih obitelji. Uglavnom je riječ o supružnicima i djeci, a u pod posebnim uvjetima i roditeljima. Hrvatska pruža mogućnost i drugih mjesečnih naknada za obitelji smrtno stradalih branitelja i to tri vrste obiteljske invalidnine ili osobne invalidnine nakon smrti hrvatskog branitelja, u slučajevima kad članovi obitelji nisu sposobni samostalno privređivati za život (ZOHBR, NN 156/23), dok ostale zemlje, osim obiteljskih mirovina, ne pružaju takve oblike naknada.

Sve tri zemlje pružaju određene vrste jednokratnih naknada, ali iz različitih polazišta i opsega. Hrvatska nudi mogućnost jednokratne novčane pomoći u slučaju nemogućnosti podmirenja osnovnih životnih troškova, koja je jedna vrsta socijalne naknade na koju branitelji i članovi obitelji imaju pravo u teškim životnim situacijama, a ne samo u slučaju smrti (ZOHBR, NN 156/23). Njemačka omogućava odštete obitelji u slučaju smrti veterana na službi i to od 20.000 do 100.000 eura (*Bundeswehr*, 2025b), dok Ujedinjeno Kraljevstvo omogućava supružnicima preminulih veterana koji su poginuli prije 2015. godine, isplatu jednokratne naknade od 87 500 funti, kao mjeru Vladine potpore osobama koje nisu ostvarile pravo na mirovinu prije zakonskih promjena (Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, 2025a).

Tablica 4.5

Prava za članove obitelji nakon smrti veterana

	Hrvatska	Njemačka	Ujedinjeno Kraljevstvo
Mirovine za supružnike i djecu umrlih veterana	Obiteljska mirovina koju koriste supružnici do ponovne udaje ili smrti ili djeca do kraja školovanja	Obiteljske mirovine za supružnike i mirovinu za djecu do 27. godine	Povlaštene mirovine za supružnike i naknade za djecu veterana
Ostale vrste mjesečnih novčanih naknada nakon smrti veterana	Obiteljska invalidnina, obiteljska invalidnina nakon smrti ratnog invalida	NE	NE
Jednokratne novčane naknade obitelji poginulih veterana	Jednokratna novčana pomoć u slučaju nemogućnosti podmirenja osnovnih životnih potreba	Naknada za nesreću u službi, pravo obitelji veterana koji je smrtno stradao tijekom službe	Udovice poginulih veterana koje su ostale bez svoje mirovine iz službe prije 2015. imaju pravo na jednokratnu isplatu kao dio Vlade potpore
Pravo na pogrebne troškove veterana	Ministarstvo hrvatskih branitelja snosi troškove ukopa i održavanje grobnog mjesta branitelja	Da, obitelj ima pravo na jednokratnu naknadu za podmirenje pogrebnih troškova	Pravo na pokrivanje troškova pogreba veterana ako je bio korisnik AFPS 75 mirovinske sheme; ili prema općim pravilima sustava socijalne pomoći, ovisno o visini prihoda
Prava kod školovanja djeci poginulih veterana	Pravo na potporu za obrazovanje za djecu smrtno stradalih branitelja	NE, ali mogućnost korištenja općih programa	Pravo na školarinu djeci poginulih veterana za troškove redovnog školovanja

Izvori: ZOHR, NN 156/23; Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, 2025a; Ministarstvo obrane Ujedinjenog Kraljevstva, 2024a; Cunningham i suradnici, 2025; SVG, BSBI. I 84/25, *Bundeswehr*, 2017 i 2024a

Sve tri države daju mogućnost podmirenja pogrebnih troškova veterana, na različite načine. U Hrvatskoj Ministarstvo branitelja snosi troškove prijevoza i ukopa branitelja uz odavanje vojne počasti (ZOHR, NN 156/23), Njemačka daje obitelji preminulog veterana jednokratnu novčanu naknadu za troškove pogreba (*Bundeswehr*, 2024a), dok Ujedinjeno Kraljevstvo podmiruje pogrebne troškove

ukoliko je veteran bio u AFPS 75 mirovinskoj shemi (Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, 2025a). Ako nije, tada članovi obitelji mogu zatražiti podmirenje pogrebnih troškova prema općim propisima, uz uvjet provjere prihoda.

Hrvatska i Ujedinjeno Kraljevstvo pružaju potpore za školovanje djeci smrtno stradalih veterana, dok Njemačka nema takav program isključivo za veterane. Mogućnosti potpora za školovanje mogu se koristiti putem općih programa koje država nudi.

4.6. Prava iz područja zapošljavanja i obrazovanja

Hrvatska pruža mogućnost naknade za vrijeme nezaposlenosti za branitelje korisnike osobne invalidnine, supružnike ili roditelje poginulog branitelja te djeci smrtno stradalog ili nestalog branitelja (ZOHBDR, NN 156/23), dok Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo ne pružaju takvu vrstu naknada u slučaju nezaposlenosti, barem ne u okviru zakonskog prava. U Njemačkoj postoji specifično zaštitno razdoblje u kojem veterani mogu koristiti novčanu naknadu, ali samo u slučaju da su pretrpjeli nesreću u službi (EinsatzWVG, BGBl. I 55/07), dok u Ujedinjenom Kraljevstvu veterani mogu potražiti pomoć u okviru dobrotvornih organizacija koje podupiru veterane.

Prednost pri zapošljavanju za branitelje i njihovu djecu omogućuje jedino Hrvatska (ZOHBDR, NN 156/23), dok Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo u zakonodavnom okviru ne nude nikakve prednosti pri zapošljavanju veterana. U Ujedinjenom Kraljevstvu su osobe s invaliditetom zaštićene općim zakonom o ravnopravnosti, koji osigurava njihovu konkurentnost prilikom traženja posla (Equality Act 2010, The UK Public General Acts, 15/10). Hrvatska nudi prednost pri zapošljavanju hrvatskih ratnih vojnih invalida u državnim i javnim tijelima (ZOHBDR, NN 156/23), a Njemačka pruža ratnim invalidima zaštitno razdoblje za oporavak i rehabilitaciju uz nastavak zaposlenja ili prekvalifikaciju (EinsatzWVG, BGBl. I 55/07). U svim državama je omogućena prekvalifikacija i pomoć pri ponovnom zapošljavanju. U Hrvatskoj je to u okviru sufinanciranja troškova od strane Ministarstva branitelja ili putem mjera aktivnih politika zapošljavanja koje se provode od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Njemačka nudi ekskluzivno pravo na prekvalifikaciju za osobe ozlijeđene u službi (EinsatzWVG, BGBl. I 55/07), dok drugi veterani mogu koristiti opće programe. Ujedinjeno Kraljevstvo putem Ministarstva obrane i raznih

organizacija pruža mogućnost obrazovanja veteranima koji prelaze iz vojnog u civilni život (Ministarstvo obrane Ujedinjenog Kraljevstva, 2024b). Od posebnih prava zaposlenih, u Hrvatskoj se ističe zakonska odredba kojom se štite branitelji i njihova djeca od otkaza u slučajevima da poslodavac pokreće postupak za određenje kolektivnog viška ili ostalih razloga smanjenja broja djelatnika (ZOHBDR, NN 156/23), dok u ostalim državama ne postoje takva prava.

Tablica 4.6

Prava iz područja zapošljavanja i obrazovanja

	Hrvatska	Njemačka	Ujedinjeno Kraljevstvo
Naknada za nezaposlene veterane	Ostvaruju pravo pod određenim uvjetima: korisnici osobne invalidnine, supružnici ili roditelji umrlog branitelja, djeca smrtno stradalog ili nestalog branitelja, (iznos 30 % od osnovice + 0,01% za svaki dan proveden u obrani)	Nema posebnih naknada za nezaposlene veterane, ali mogu koristiti opća prava/ novčane naknade samo u zaštitnom razdoblju za vojnike koji su pretrpjeli nesreću u službi ili nakon isteka zaštitnog razdoblja u slučaju da se nije zaposlio	Nema posebnih naknada za nezaposlene veterane, ali mogu koristiti opća prava ili potražiti financijsku pomoć organizacija koje pomažu veteranima
Prednost pri zapošljavanju	Prednost pri zapošljavanju za hrvatske branitelje i djecu hrvatskih branitelja po redosljedu prioriteta, ako zadovoljavaju sve uvjete iz natječaja	NE	NE
Pravo na zapošljavanje veterana s invaliditetom	Prednost pri zapošljavanju za hrvatske ratne vojne invalide u tijelima državne uprave	Zaštitno razdoblje od 5 godina za ranjene u borbi u oružanim snagama, nastavak zaposlenja uz probno razdoblje	Ne postoji posebno pravo za zapošljavanje veterana s invaliditetom ali su zaštićeni općim Zakonom o ravnopravnosti
Podrška pri zapošljavanju, obrazovanje ili prekvalifikacija	Pravo na korištenje mjera iz aktivnih politika zapošljavanja	Nema posebnih programa za veterane u odnosu na opću populaciju, jedino	<i>Career Transition Partnership (CTP)</i> kao službeni vladin program pomaže veteranima u

		osposobljavanje i prekvalifikacija za vojnike ozlijeđene u borbi	pozicioniranju na tržištu rada + ostale organizacije koje pomažu veteranima
Posebna prava zaposlenih	Zaštita prilikom uvjeta određivanja otkaza i kolektivnog viška za djecu smrtno stradalih branitelja	NE	NE

Izvori: ZOHBDR, NN 156/23; EinsatzWVG, BGBl. I 55/07; Ministarstvo obrane Ujedinjenog Kraljevstva, 2024b; Equality Act 2010, The UK Public General Acts, 15/10

4.7. Prava iz područja stanovanja

Tablica 4.7

Prava iz područja stanovanja

	Hrvatska	Njemačka	Ujedinjeno Kraljevstvo
Subvencije ili povoljniji krediti za kupnju stana	Pravo na dodjelu financijskih potpora i kredita uz povoljnije uvjete	NE, ali mogu se uključiti u opće subvencije ako ispunjavaju uvjete	NE, ali mogu se uključiti u opće subvencije ako ispunjavaju uvjete
Mogućnost najma ili kupnje stana u državnom vlasništvu	Pravo na javni najam ili kupnju stana u državnom vlasništvu	NE	NE, ali moguće koristiti podršku raznih organizacija
Programi socijalnog stambenog zbrinjavanja	Mogućnost nadoknade troškova stanovanja za branitelje u težim socijalnim uvjetima	Mogućnost privremenog produljenja prava na korištenje službenog smještaja prilikom umirovljenja, u posebnim okolnostima Error! Bookmark not defined.	Dodjela socijalnih stanova ako žive u neadekvatnim uvjetima ili su beskućnici Pravo na socijalno stanovanje s pristupačnom stanarinom

Izvori: ZOHBDR, NN 156/23; Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, 2024c; Riverside, 2025

Hrvatska pruža braniteljima pravo na dodjelu financijskih potpora za kupnju ili obnovu nekretnine ili stana te kreditiranje po povoljnijim uvjetima (ZOHBDR, NN 156/23). Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo nemaju subvencionirane programe za kupnju stana za veterane, ali se oni mogu uključiti u opće programe ukoliko ispunjavaju uvjete. Hrvatska također daje braniteljima pravo na javni najam ili kupnju stana u državnom vlasništvu, dok Njemačka to ne omogućuje. Ujedinjeno

Kraljevstvo također nema takve zakonske odredbe, ali veterani mogu koristiti potporu raznih organizacija koje im mogu pomoći oko stambenih pitanja (Riverside, 2025).

Programe socijalnog zbrinjavanja nude sve tri države u određenom obliku. U Hrvatskoj lokalne vlasti pružaju mogućnost naknade troškova stanovanja za branitelje u težim socijalnim uvjetima, no to je odluka na lokalnoj razini. U Njemačkoj se za veterane prilikom umirovljenja može privremeno produžiti pravo na korištenje službenog smještaja ukoliko su tokom službe u njemu stanovali (*Bundeswehr*, 2024a). Ujedinjeno Kraljevstvo omogućuje dodjelu socijalnih stanova ako veterani stanuju u lošim uvjetima ili imaju pravo na podmirenje stanarine ukoliko im prijete beskućništvo, i to sve putem organizacija koje surađuju s Vladom (Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, 2024c). Važno je istaknuti da Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo još pružaju razne savjetodavne usluge u vezi stanovanja, naročito u periodima tranzicije iz vojnog života u civilni, a Njemačka prilikom odlaska veterana iz službe nudi još i jednokratnu pomoć za troškove preseljenja i prilagodbe stana, uključujući i nabavu namještaja te uplatu pologa (*Bundeswehr*, 2024a).

5. ZAKLJUČAK

Dok je Dobrotić (2008) krajem 2000-ih istaknula da su veterani rijetka tema publikacija i znanstvenih rasprava te su rasprave većinom bile usmjerene na američke veterane, može se primijetiti da se u tom pogledu s godinama stanje ipak mijenja te je sukladno tome dostupno i više literature iz drugih država. SAD su svjetska vojna sila koja ima dugu tradiciju djelovanja u međunarodnim operacijama i ratovima kroz povijest te zbog toga kontinuirano njeguju kulturu veterana, dok je većina zemalja tek u posljednjih desetljeće ili dva započela sudjelovanje u međunarodnim operacijama. Jedan od razloga za više istraživanja na temu ratnih veterana može se pronaći u činjenici da su vojnici brojnih zemalja sudjelovali u međunarodnim misijama u sklopu NATO operacija, kojima je značajno porastao tempo i raznolikost u odnosu na početak u devedesetim godinama dvadesetog stoljeća (NATO, 2023). To najbolje potvrđuje i primjer Njemačke, u kojoj je interes za veterane i njihova prava porastao nakon povratka traumatiziranih i ozlijeđenih vojnika iz teških međunarodnih misija (Weber, 2018; Haupt, 2024). S obzirom na stanje u svijetu i ratne sukobe u Ukrajini, sve je češći naglasak prema zemljama članicama NATO saveza na ulaganje u obranu i brzini prelaska na ratni način razmišljanja (NATO, 2025). Može se očekivati da će takve tendencije onda utjecati i na politike prema ratnim veteranima i opseg njihovih prava, budući da je vojnike ipak nekako potrebno motivirati za sudjelovanje u međunarodnim operacijama i na izloženost riziku ozljeda i pogibije.

Temeljem komparativne analize prava ratnih veterana Hrvatske, Njemačke i Ujedinjenog Kraljevstva, može se izvesti zaključak da sve tri zemlje pružaju sveobuhvatnu potporu veteranima u različitim aspektima života. Naglasak je na tradicionalnim pravima poput novčanih naknada kao što su mirovine i naknade u slučaju invaliditeta te uslugama zdravstvene i psihosocijalne zaštite, budući da postoji značajan broj veterana koje pate od specifičnih tjelesnih i psihičkih teškoća. Politike Ujedinjenog Kraljevstva prilično su usmjerene na djelovanje dobrotvornih organizacija (Dolenec, 2017) te se na taj način stvara jedan specifičan sustav suradnje između vlasti i neprofitnog sektora s ciljem podrške veteranima. Pregledom podataka vidljivo je da u Ujedinjenom Kraljevstvu veterani imaju dostupnu snažnu

savjetodavnu podršku u svim aspektima života, počevši od tranzicije u civilni život, zdravstvenih pitanja, novčanih naknada, prava obitelji veterana i sl. Na tom tragu je i Njemačka, koja u sklopu *Bundeswehr*-a pruža sveobuhvatne savjete i informacije veteranima te im nudi zdravstvenu i psihosocijalnu podršku. U Njemačkoj je većina veteranskih prava integrirana u postojeće javne sustave (Dolenec, 2017) te nisu naglašeni posebni sustavi samo za veterane. Njemačke politike prema ratnim veteranima razvijale su se drugačijim smjerom u odnosu na britanske, s obzirom na razlike u povijesnim ulogama i odgovornostima, no može se zaključiti da su današnje potrebe veterana u modernoj svakodnevnici te globalni izazovi utjecali na to da je potrebno dalje raditi na istraživanjima iz područja politika prema veteranima, kako bi se što kvalitetnije odgovorilo na njihove potrebe.

Hrvatska se nalazi u nešto drugačijoj ulozi, koja nije u potpunosti usporediva s Njemačkom i Ujedinjenim Kraljevstvom. Hrvatski vojnici ne smatraju se veteranima i nemaju toliku podršku kao veterani u Njemačkoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, a za to do sada i nije bilo tolike potrebe jer Hrvatska nije slala svoje vojnike u međunarodne operacije i misije u tolikoj mjeri kao što to rade Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo. Uloga veterana u Hrvatskoj pripala je braniteljima iz Domovinskog rata te se iz perspektive tog podsustava može reći da se Hrvatska ranije suočila s posljedicama traume, invaliditeta i braniteljske reintegracije u društvo nego što su to Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo. Hrvatska je morala pronaći rješenja za braniteljske probleme te je to radila na klijentelistički i kompenzacijski način (Dobrotić, 2008; Dolenec, 2017), pod raznim pritiscima i političkim utjecajima. Opseg prava je vrlo opsežan, a ona su u svom karakteru relativno izdašna.

S obzirom da je od završetka Domovinskog rata prošlo gotovo trideset godina, braniteljska populacija je sada starija, mnogi pate od određenih bolesti i invaliditeta te su njihove potrebe i problemi drugačiji nego prije recimo dvadeset godina. Iz izvješća Ministarstva hrvatskih branitelja za 2023. godinu (Ministarstvo hrvatskih branitelja, 2024) vidljivo je da invaliditet ima 56 733 branitelja, a prosječna dob svih branitelja je tada bila skoro 61 godinu, što je već, uz uvjet staža, vrlo blizu dobi za stjecanje prava na punu starosnu mirovinu, stoga veliki dio braniteljske populacije više nije ni kvalificiran za rad. U braniteljskoj populaciji mirovinu nema i nije

zaposleno njih 58 914, tako da su oni svakako ciljana skupina za uključivanje u programe zapošljavanja (Ministarstvo hrvatskih branitelja, 2024).

Dobrotić (2008) navodi da novčana i materijalna davanja svakako olakšavaju život braniteljima, no preispituje opravdanost takvog pristupa koji vodi do stalne ovisnosti o državnoj pomoći, a ne pomaže braniteljima da se oni sami uključe u društvo, što povlači mnoge probleme u njihovoj okolini. Ovaj pregled pokazuje da je s vremenom djelomično ipak vidljiv napredak i to kroz osnivanje i rad veteranskih centara i dodjelu potpora udrugama koje rade na društvenom uključivanju hrvatskih branitelja (Ministarstvo hrvatskih branitelja, 2024). Hlišć i Šincek (2022) ističu da zaposlenje, volontiranje, edukacije, radu u društvenim organizacijama i za javno dobro, pomaganje i sudjelovanje u raznim vrstama druženja i društvenih aktivnosti doprinose osjećaju pripadnosti i korisnosti, što pozitivno utječe na kvalitetu života branitelja. Temeljem toga može se zaključiti da smjer u kojem u budućnosti treba staviti fokus jesu upravo politike inkluzivnosti i sudjelovanja. Potrebno je razviti djelotvorne mjere zapošljavanja i poticati projekte suradnje vlasti s civilnim društvom kako bi se razvili što kvalitetniji programi za branitelje.

Laštovková, i Kmoníček (2024) kao primjer uspješne mjere za sveobuhvatnu podršku navode osnivanje i rad veteranskog centra, koji korisnicima pruža psihološku pomoć i savjetovanje, podršku pri zapošljavanju i reintegraciji i zdravstvenu skrb, kao i suradnju s lokalnom zajednicom sa svrhom društvenog uključivanja. Novija istraživanja pokazuju da je ključ uspjeha u skrbi za veterane u sveobuhvatnom pristupu i koordinaciji između državnih institucija, lokalne zajednice i nevladinih organizacija, jer se time omogućuje pomoć za veterane koja je prilagođena njihovim individualnim potrebama, što je smjernica za unaprjeđenje veteranskih politika u drugim zemljama (Laštovková i Kmoníček, 2024; Tematska mreža branitelji, 2020). Na kraju, osvrnuvši se na činjenicu da je prosječna dob branitelja više od 60 godina i da ih se sve manje nalazi u radnoj dobi, a mnogo ih pati od invaliditeta, sa starenjem braniteljske populacije postavlja se i pitanje palijativne skrbi i stacionarnog smještaja, za što će u narednim razdobljima svakako biti potrebno pronaći adekvatna rješenja.

Popis tablica

Tablica 2.1: Prava temeljem Zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji	9
Tablica 2.2: Korisnici mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili prema ZOHBDR , studeni 2024. (isplata u prosincu 2024.)	15
Tablica 2.3: Korisnici mirovina koji su pravo ostvarili prema Ugovoru između RH i BIH o suradnji na području prava stradalnika rata u BIH, koji su bili pripadnici Hrvatskog vijeća obrane i članova njihovih obitelji i glavi IX. ZOHBDR-a (2017). – HVO (mirovine za studeni 2024. s isplatom u prosincu 2024.)	15
Tablica 2.4: Usporedni prikaz vrsta mirovina prema izvoru ostvarenja prava, prosječnoj mirovini i udjelu (mirovine za studeni 2024. s isplatom u prosincu 2024.)	16
Tablica 2.5: Broj hrvatskih branitelja oboljelih od pojedinih kroničnih bolesti koji su u 2023. godini koristili zdravstvenu zaštitu	17
Tablica 2.6: Prvih 10 uzroka smrti branitelja u 2023. godin.....	17
Tablica 2.7: Broj sistematski pregledanih hrvatskih branitelja za koje su upisani podaci u bazu sistematskih pregleda, od studenog 2016. do 5.12.2024	19
Tablica 2.8: Broj novootkrivenih ili suspektnih bolesti i stanja utvrđenih prilikom sistematskih pregleda, prema skupinama bolesti	20
Tablica 2.9: Broj novootkrivenih ili suspektnih bolesti i stanja utvrđenih prilikom sistematskih pregleda, prema skupinama bolesti	21
Tablica 2.10: Osobe uključane u mjere aktivne politike zapošljavanja	22
Tablica 2.11: Zaposleni branitelji s evidencije temeljem zasnovanog radnog odnosa u 2024. prema županijama	23
Tablica 2.12: Korisnici mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili prema Zakonu o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba (DVO) – mirovine za studeni 2024, s isplatom u prosincu 2024	26
Tablica 2.13: Korisnici mirovina kojima su mirovine priznate ili određene prema posebnim propisima - mirovine za studeni 2024., s isplatom u prosincu 2024.	29
Tablica 3.1: Karakteristike mirovinskih shema za veterane u Ujedinjenom Kraljevstvu.....	35

Tablica 4.1: Status veterana i društvena integracija.....	38
Tablica 4.2: Prava iz mirovinskog sustava i dodatne naknade.....	40
Tablica 4.3: Prava iz područja zdravlja i zdravstvene zaštite	41
Tablica 4.4: Prava na osnovi oštećenja organizma	42
Tablica 4.5: Prava za članove obitelji nakon smrti veterana.....	44
Tablica 4.6: Prava iz područja zapošljavanja i obrazovanja	46
Tablica 4.7: Prava iz područja stanovanja	47

Popis grafikona

Grafikon 2.1: Struktura uzroka smrti branitelja prema skupinama bolesti 2023.	18
--	----

Literatura

1. Balabanić, I., Brgles, M. M. i Ježovita, J. (2022). Analiza medijskih sadržaja o hrvatskim braniteljima na internetskim portalima. *Media, Culture and Public Relations*, 13(1–2), 1–11.
2. Begić, N., Sanader, M. & Žunec, O. (2008). *Ratni veterani u starom Rimu i u današnjoj Hrvatskoj. Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 10(20), 11–30.
3. Brooke-Holland, L. & Kirk-Wade, E. (2024). *Support for Veterans: Policy overview. House of Commons Library, Research Briefing CBP-10130*. Posjećeno 31.1.2025. na mrežnoj stranici Parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-10130/CBP-10130.pdf>
4. Bundeswehr (2017). *Merkblatt für Soldatinnen und Soldaten bei Erkrankung und Unfällen*. Posjećeno 30.1.2025. na mrežnoj stranici Njemačkih oružanih snaga: <https://www.bundeswehr.de/resource/blob/148762/8d4adccbcbb3be6b63872226e0254c76/merkblatt-fuer-soldatinnen-und-soldaten-bei-erkrankung-und-unfaellen-data.pdf>.
5. Bundeswehr (2024a). *Soldatenentschädigung*. Posjećeno 27.1.2025. na mrežnoj stranici Njemačkih oružanih snaga: <https://www.bundeswehr.de/resource/blob/5876914/490e9e014ec20dfbd2127914973942a1/soldatenentschaedigung-data.pdf>
6. Bundeswehr (2024b). *Trauma i PTSP: Informacije i podrška u Bundeswehru*. Posjećeno 27.1.2025. na mrežnoj stranici Njemačkih oružanih snaga: <https://www.bundeswehr.de/de/betreuung-fuersorge/ptbs-hilfe/trauma-ptbs>
7. Bundeswehr (2025a). *Geschichte der Bundeswehr*. Posjećeno 27.1.2025. na mrežnoj stranici Njemačkih oružanih snaga: <https://www.bundeswehr.de/de/ueber-die-bundeswehr/geschichte-bundeswehr>
8. Bundeswehr (2025b). *Einsatzversorgungsgesetz*. Posjećeno 1. veljače 2025. na mrežnoj stranici Njemačkih oružanih snaga: <https://www.bundeswehr.de/de/betreuung-fuersorge/besoldung-versorgung-soldaten/einsatzversorgungsgesetz>.

9. Cameron, K. (2023). *Veteran Evolution: Re-Classifying the Military and Veterans as Independent Cultures*. *Advances in Applied Sociology*, 13(1), 47-95.
10. Cunningham, S., Mirza-Davies, J. & Harker, R. (2025). *Armed Forces Pension Scheme*. *House of Commons Library, Research Briefing CBP-10168*. Posjećeno 31.1.2025. na mrežnoj stranici Parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-10168/CBP-10168.pdf>
11. Deutscher Bundestag (2024). *Für eine umfassende Wertschätzung – Einen nationalen Veteranentag einführen und die Versorgung von Veteranen und deren Familien verbessern* (Drucksache 20/11138). Posjećeno 31.1.2025. na mrežnoj stranici Deutscher Bundestag: <https://dserver.bundestag.de/btd/20/111/2011138.pdf>
12. Deutscher BundeswehrVerband (DBwV) (2025). *Offizielle Website des Deutschen BundeswehrVerbandes*. Posjećeno 31.1.2025. na mrežnoj stranici Deutscher BundeswehrVerband : <https://www.dbwv.de/>
13. Dobrotić, I. (2008). Sustav skrbi za branitelje iz Domovinskog rata. *Revija za socijalnu politiku*, 15 (1), 57-83.
14. Dolenc, D. (2017). A Soldier's State? Veterans and the Welfare Regime in Croatia. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 14 (1), 55-77.
15. Einsatz-Weiterverwendungsgesetz (EinsatzWVG). *Bundesgesetzblatt I*, 55/2007
16. Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
17. Equality Act 2010. *The United Kingdom Public General Acts*, 15/2010
18. Federal Ministry of Labour and Social Affairs (BMAS) (2023). *Old-age security in Germany*. Posjećeno 31.1.2025. na mrežnoj stranici Ministarstva rada i socijalne skrbi: <https://www.bmas.de/EN/Social-Affairs/Old-age-security-in-Germany/old-age-security-in-germany-art.html>.
19. *Godišnje izvješće o provedbi Provedbenog programa za 2023. godinu (2024)*. Zagreb: Ministarstvo hrvatskih branitelja.

20. Haupt, P. (2024). *Die deutsche Veteranenpolitik nach 1955*. Posjećeno 26.1.2025. na mrežnoj stranici Chemins de mémoire: <https://www.cheminsdememoire.gouv.fr/de/die-deutsche-veteranenpolitik-nach-1955>.
21. Hlišć, E. i Šincek, S. (2022). Značaj društvenog sudjelovanja hrvatskih branitelja u razini kvalitete njihova života. *Kroatologija*, 13 (3), 211-220.
22. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2024a). *Osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj – izvješće za 2024. godinu*. Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2024/10/Bilten_-_osobe_s_invaliditetom_2024_g.-1.pdf
23. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2024b). *Pokazatelji zdravstvenog stanja i korištenja zdravstvene zaštite hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata*. Zagreb: HZJZ. Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2025/01/Bilten_-_hrvatski_branitelji_2023._g..pdf.
24. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2022). *Odluka o visini najniže mirovine hrvatskom branitelju iz Domovinskog rata za 2022. godinu*. Posjećeno 31.1.2025. na mrežnim stranicama HZMO-a: https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravno-vijece/UV_2022/14-sjednica-UV-28-02-2022/4-Odluka-o-visini-najnize-mirovine-hrvatskom-branitelju.pdf.
25. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2024). *Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje–prosinac 2024*. Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/statistika/statisticke-informacije/2024/11/Statisticke-informacije-HZMO-a-11-2024-prosinac-2024.pdf?vel=14830649>.
26. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2025). *Hrvatski branitelji iz Domovinskog rata*. Posjećeno 1.2.2025. na mrežnoj stranici HZMO-a: <https://www.mirovinsko.hr/hr/hrvatski-branitelji-iz-domovinskog-rata/302>
27. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2025). *Mjesečni statistički bilten za prosinac 2024*. Dostupno na: https://www.hzz.hr/app/uploads/2024/02/HZZ-bilten-12_2024-F.pdf.
28. Jacob, F. & Karner, S. (2020). *War and Veterans: An Introduction*. U: F. Jacob & S. Karner (ur.), *War and Veterans* (str. 1–19). Brill | Schöningh.

29. Laštovková, J., & Kmoníček, V. (2024). Support for War Veterans and Ex-Soldiers of the Armed Forces of the Czech Republic. *Journal of Veterans Studies*, 10(2), 6–14.
30. Miletić, G.M. i Pokos, N. (2022). Radna aktivnost branitelja: Iskustva i stavovi o mjerama na tržištu rada. *Pilar: časopis za društvene i humanističke studije*, XVII 32(1), 175-191.
31. Ministarstvo hrvatskih branitelja (2025a). *Dom hrvatskih veterana*. Posjećeno 1.2.2025. na mrežnoj stranici Ministarstva hrvatskih branitelja: <https://branitelji.gov.hr/dom-hrvatskih-veterana/1740>.
32. Ministarstvo hrvatskih branitelja (2025b). *Preventivni sistematski pregledi*. Posjećeno 1.2.2025. na mrežnoj stranici Ministarstva hrvatskih branitelja: <https://branitelji.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug/mjere/zdravlje-i-zdravstvena-zastita/preventivni-sistematski-pregledi/4405>.
33. Ministarstvo obrane Ujedinjenog Kraljevstva (2024a). *Service Leavers Guide, September 2024*. Posjećeno 31.1.2025. na mrežnoj stranici Ministarstva obrane Ujedinjenog Kraljevstva: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/66eabc22ba4b4b3f9450167f/Service_Leavers_Guide_Sep_24.pdf.
34. Ministarstvo obrane Ujedinjenog Kraljevstva (2024b) *Career Transition Partnership (CTP)*. Posjećeno 31.1.2025. na mrežnoj stranici Ministarstva obrane Ujedinjenog Kraljevstva: <https://www.gov.uk/guidance/career-transition-partnership>.
35. *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine. (2021)*. *Narodne novine*, 13/2021.
36. NATO (2023). *Operations and missions: past and present*. Dostupno na: https://www.nato.int/cps/ra/natohq/topics_52060.htm
37. NATO (2025). *NATO Secretary General at Davos: we have to change the trajectory of the war*. Dostupno na: https://www.nato.int/cps/ra/natohq/news_232541.htm?selectedLocale=en
38. National Health Service (NHS) (2024). *Veterans, service leavers and non-mobilised reservists*. Posjećeno 30.1.2025. na mrežnoj stranici NHS:

- <https://www.nhs.uk/nhs-services/armed-forces-community/veterans-service-leavers-non-mobilised-reservists/>
39. Office for Veterans' Affairs (2020). *Veterans Factsheet 2020*. Posjećeno 31.1.2025. na mrežnoj stranici Ureda za pitanja veterana: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5e79ebdad3bf7f52f9ee0b42/6.6409_CO_Armed-Forces_Veterans-Factsheet_v9_web.pdf
  40. *Provedbeni program Ministarstva hrvatskih branitelja 2024.–2028. (2024)*. Zagreb: Ministarstvo hrvatskih branitelja.
  41. Pavić, J. (2022). Aktivno uključivanje i posttraumatski rast hrvatskih branitelja u kriznim razdobljima. *Časopis za socijalne djelatnosti*, 1(1), 3–21.
  42. *Preventivni sistematski pregledi hrvatskih branitelja pomažu u otkrivanju i sprječavanju bolesti. (2025)* Posjećeno 27.1.2025. na mrežnoj stranici Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo: <https://www.hzjz.hr/priopcenja-mediji/preventivni-sistematski-pregledi-hrvatskih-branitelja-pomazu-u-otkrivanju-i-sprjecavanju-bolesti/>
  43. *Program Vlade Republike Hrvatske 2024-2028. (2024)*. Posjećeno 27.1.2025. na mrežnoj stranici Vlade Republike Hrvatske: https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Dokumenti%20Vlada/2024/Program_16_Vlade_RH.pdf
  44. *Pučka pravobraniteljica (2024). Izvješće pučke pravobraniteljice za 2023. godinu*. Zagreb: Ured pučke pravobraniteljice.
  45. Riverside (2025). *Op Fortitude – Support for Veterans*. Posjećeno 2.2.2025. na mrežnoj stranici Riverside: <https://www.riverside.org.uk/care-and-support/veterans/opfortitude/>.
  46. Soldatenversorgungsgesetz (SVG). *Bundesgesetzblatt*, 84/2025.
  47. Soldatenrehabilitations und entschädigungshärtefallausgleichsgesetz (SoldRehaHomG). *Bundesgesetzblatt*, 2993/2021.
  48. Šućur, Z., Babić, Z. & Ogresta, J. (2017). *Demografska i socioekonomska obilježja hrvatskih branitelja*. Zagreb: Ministarstvo hrvatskih branitelja i Državni zavod za statistiku.

49. Tematske mreže branitelji (2020). *Stručno istraživanje*. Posjećeno 29.1. 2025. na mrežnoj stranici Tematske mreže branitelji: <https://tematskemreze-branitelji.hr/index.php/strucno-istrazivanje>
50. The Royal British Legion (2024a). *Our History*. Posjećeno 1. 2.2025. na mrežnim stranicama The Royal British Legion: <https://www.britishlegion.org.uk/about-us/our-history>
51. The Royal British Legion (2024b). *Defence Medical Rehabilitation Centre*. Posjećeno 1.2.2025. na mrežnoj stranici The Royal British Legion: <https://www.britishlegion.org.uk/get-support/physical-and-mental-wellbeing/recovery-services/defence-medical-rehabilitation-centre>.
52. Tomurad, I., Valečić, D., Bežovan, G., Baturina, D., & Matančević, J. (2023). *Profil hrvatske socijalne države*. Zagreb: CERANEO – Centar za razvoj neprofitnih organizacija.
53. Tuličić, Ž. & Marić, I. (2018). *Veteranski centri kao primjer sveobuhvatne skrbi za hrvatske branitelje*. *Poslovna izvrsnost*, 12(2), 177–195.
54. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva (2024a). *LGBT veterans to receive up to £75 million in financial recognition for historic wrongs*. Posjećeno 2.2.2025. na mrežnoj stranici Vlade Ujedinjenog Kraljevstva: <https://www.gov.uk/government/news/lgbt-veterans-to-receive-up-to-75-million-in-financial-recognition-for-historic-wrongs>.
55. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva (2024b). *Managing disability as a veteran*. Posjećeno 2.2.2025. na mrežnoj stranici Vlade Ujedinjenog Kraljevstva: <https://www.gov.uk/guidance/managing-disability-as-a-veteran>.
56. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva (2024c). *Finding a civilian home as a veteran*. Posjećeno 2.2.2025. na mrežnoj stranici Vlade Ujedinjenog Kraljevstva: <https://www.gov.uk/guidance/finding-a-civilian-home-as-a-veteran>.
57. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva (2025a). *Veterans and their families: support services*. Posjećeno 2.2.2025. na mrežnoj stranici Vlade Ujedinjenog Kraljevstva: <https://www.gov.uk/defence-and-armed-forces/veterans-family-support>.

58. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva (2025b). *Personal Independence Payment (PIP)*. Posjećeno 2.2.2025. na mrežnoj stranici Vlade Ujedinjenog Kraljevstva: <https://www.gov.uk/pip>.
59. Weber, C. (2018). *Ist jeder Soldat ein Veteran? Eine kritische Analyse der Veteranendefinition vom Bundesministerium der Verteidigung*. Posjećeno 29.1.2025. na mrežnoj stranici Savezne akademije za sigurnosnu politiku: <https://www.baks.bund.de/de/arbeitspapiere/2018/ist-jeder-soldat-ein-veteran-eine-kritische-analyse-der-veteranendefinition-vom>
60. Zaklada hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (2025). *O Zakladi*. Posjećeno 25.1.2025. na mrežnoj stranici Zaklade hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji: <https://zaklada-branitelja.hr/o/>
61. Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji. *Narodne novine*, 121/17, 98/19, 84/21, 156/23.
62. Zakon o Fondu hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji. *Narodne Novine*, 99/18.
63. *Zakon o mirovinskom osiguranju*. *Narodne novine*, 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21, 119/22.
64. Zakon o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba. *Narodne novine*, 128/99, 16/01, 22/02, 41/08, 97/12, 118/12.
65. *Zakon o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske*. *Narodne novine*, 73/13, 75/15, 50/16, 30/18, 125/19, 155/23, 158/23, 14/24.
66. Zakon o Zakladi hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji. *Narodne novine*, 79/06, 99/18.
67. *Zakon o Zakladi vojne solidarnosti*. *Narodne novine*, 68/18.
68. *Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata*. (*Narodne novine*, 33/92, 57/92, 77/92, 27/93, 58/93, 2/94, 76/94, 108/95, 108/96, 82/01, 103/03, 148/13, 98/19).